

SOMALİ PAZAR BİLGİLERİ

1. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

➤ Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Somali'nin dış ticaret mevzuatı, ticaretin güvenli ve düzenli bir şekilde yapılabilmesi için belirlediği bazı ana başlıklardan oluşmaktadır. İthalat rejimi, ülkeye dışarıdan mal ve hizmetlerin girişini düzenlemekte olup genellikle belirli mallar için ithalat izinleri alınmasını gerektirmektedir.

Vergiler ve gümrük tarifeleri, Ülkenin ekonomik ihtiyaçları ve dış ticaret politikasına göre değişiklik gösterebilmektedir. İthal edilen mallar, belirli kalite ve güvenlik standartlarına uygun olmalıdır. Gıda ürünleri, ilaçlar ve diğer tüketim ürünleri için sağlık ve güvenlik denetimleri yapılmaktadır. Somali'de dış ticaretle ilgili düzenlemeleri ve ithalatçıların mevzuata uygunluğu genellikle Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ve ilgili kurumlar tarafından denetlenmektedir. Güvenlik nedenleriyle belirli ürünlerin ithalatı kısıtlanabilmektedir.

İhracat rejiminde, bazı doğal kaynaklar veya stratejik önemi haiz ürünler izne tabi tutulabilmektedir. İhracatçılar, belirli vergilere tabi tutulabileceği gibi, kendilerine ihracat teşvikleri de sağlanabilmektedir. Özellikle yerli sanayiye geliştirmek için ihracata yönelik indirimler veya destekler sunulabilmektedir. İhracatçıların, ihracat işlemleri için gerekli kalite belgelerine sahip olmaları gerekir. Ayrıca, diğer ülkeler için belirli sağlık ve güvenlik standartlarına uyulması beklenmektedir.

Bazı bölgelerde serbest ticaret ve özel ekonomik bölgeler oluşturulması teşvik edilmektedir. Bu bölgelerde, ticaretin daha serbest ve verimli yapılabilmesi için belirli düzenlemeler ve vergi avantajları sağlanabilmektedir. Bu bölgeler, dış yatırımcıları cezbetmek ve ticareti artırmak için önemli bir rol oynamaktadır.

Öte yandan, Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) tam üye olmamakla birlikte, dünya genelindeki ticaret uygulamalarıyla uyumlu dış ticaret mevzuatları geliştirilmeye çalışılmaktadır. Somali'nin dış ticaret politikaları, global ticaretin gereksinimlerine uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır.

➤ Gümrük Vergileri

Somali'nin gümrük vergilendirme sistemi, ülkenin ekonomik ve ticaret politikalarına göre şekillenmiştir. Gümrük vergileri, genellikle ithalatı düzenlemek, yerli üretimi korumak ve devletin gelir kaynaklarını artırmak amacıyla uygulanmaktadır.

Gümrük vergisi oranları, ithal edilen malların türüne ve sınıfına göre genellikle %0 ile %25 arasında değişmektedir. Ancak bu oranlar bazı mallar için daha yüksek ya da düşük olabilmektedir (**EK-1 Tarife Dosyası**). Özellikle lüks tüketim malları ve ithal edilen bazı gıda ürünleri için yüksek gümrük vergileri uygulanmaktadır. Yerli üretimi korumak amacıyla, bazı hammaddelere veya yerli

üretimi artırmaya yönelik mallara daha düşük vergiler uygulanabilmektedir. Ülkenin altyapı geliştirme ve sanayileşme ihtiyacı göz önünde bulundurularak, sanayi ve inşaat malzemeleri genellikle daha düşük gümrük vergilerine tabi tutulmaktadır.

Gümrük vergileri dışında, ithalat işlemleri sırasında çeşitli harçlar ve ücretler de uygulanabilmektedir. Bunlar;

- İthalatçılar için gümrük beyanname ücretleri,
- İthal edilen malların kalite kontrolü ve güvenlik denetimlerinden alınan izleme ve denetim ücretleri,
- Bazı ürünlerde ek çevre vergileri veya sağlık güvenliği harçları gibi ek ücretler alınabilmektedir.

Bazı ürünlerde, iç ekonomik yapıyı korumak için ithal edilmeden önce belirli kısıtlamalara veya özel vergilendirmelere tabi tutulmaktadır.

- Yerli tarım ürünlerini korumak amacıyla, bazı tarım ürünlerine uygulanan vergiler,
- Lüks tüketim mallarına ve içki, sigara gibi ürünlere yüksek vergiler,
- Doğal kaynaklardan elde edilen bazı ürünler, özellikle stratejik öneme sahip olanlar, ithalat sırasında daha fazla düzenlemeye tabi olabilmektedir.

İthalatı gerçekleştiren şirketlerin, gümrük beyannamesi hazırlamaları gerekmektedir. Gümrük beyannamesi, ithalatçının ithal ettiği ürünlerin değerini, miktarını ve menşe ülkesini belirtmektedir. Beyanname, gümrük idaresine onaylanması için sunulmakta, gümrük vergileri ödendikten sonra mallar serbest bırakılmaktadır.

Gümrük idaresince, malların ülkenin sağlık, güvenlik ve kalite standartlarına uygun olup olmadığı kontrol edilen ürünler, gümrük tarife cetveline göre sınıflandırılır ve tarifelere uygun vergilendirme yapılır.

➤ **İç Vergiler ve Oranları**

Somali'nin vergi sistemi, ülkenin ekonomik yapısına, devletin gelir ihtiyaçlarına ve yerel yönetimlerin mali gereksinimlerine göre şekillenmektedir.

- Katma Değer Vergisi (KDV), geniş bir uygulama alanına sahip bir vergidir. Mal ve hizmetlerin üretiminden tüketime kadar olan süreçte her aşamada eklenen değer üzerinden alınan KDV oranı, genellikle %5 ile %10 arasında değişmektedir. Sektöre ve ürünün türüne bağlı olarak değişiklik gösterebilmekle birlikte çoğu mal ve hizmet için (gıda, giyim, elektronik) genel KDV oranı %5 civarındadır. Ancak bazı temel tüketim malları veya özel ürünler için bu oran daha yüksek olabilmektedir. İhraç edilen ürünler için çoğunlukla KDV muafiyeti uygulanabilmektedir. Telekomünikasyondan %15, banka ve transferlerden %25, Tedarik zinciri hizmet şirketlerinden %10 KDV alınmaktadır.

- Gelir vergisi, Ülkenin vergi sistemindeki eksiklik/boşluklardan dolayı henüz tam olarak gelişmemiştir. Kişisel gelir vergisi oranları genellikle %6 ile %18; kurumlar vergisi de şirketlerin belirli bir gelir sınırına ulaşmaları durumunda genellikle %9 ile %30 arasında ekonomik duruma ve hükümet politikalarına göre şekillenmektedir.
- Bazı ürünlere özel tüketim vergileri (ÖTV) uygulanmaktadır. Bu vergiler, genellikle lüks mallar, tütün ürünleri, alkol, benzin gibi ürünler için geçerli olup vergi oranları %15 - %30 arasında değişiklik göstermektedir.
- Bazı lüks tüketim malları (özellikle ithal edilenler) için yüksek tüketim vergileri uygulanabilmektedir.
- İşletmeler için genel bir işletme vergisi oranı yoktur, ancak bazı yerel yönetimler işletme gelirleri üzerinden belirli vergiler alabilmektedir. Bu oranlar %5 ile %10 arasında değişmektedir.
- Somali'nin bazı bölgelerinde, yerel yönetimler tarafından belirlenen ek vergiler yerel hizmetlerin finansmanına katkı sağlamak amacıyla alınmaktadır.
- İhracat genellikle teşvik edilse de bazı stratejik ürünler için ihracat vergileri uygulanabilmektedir. İhracat vergisi oranları, genellikle düşüktür ve %0 ile %10 arasında değişmektedir.
- Emlak ve arazi üzerinden alınan vergiler, yerel yönetimler tarafından belirlenen oranlarda tahsil edilmektedir. Emlak ve arazi vergisi, genellikle yıllık olarak belirlenir ve sahip olunan gayrimenkulün değerine göre genellikle %1 ile %5 arasında değişiklik göstermektedir.
- Motorlu taşıtlar için aracın türüne ve motor kapasitesine göre vergi oranı değişebilmektedir.
- Kayıt Vergisi, 1174 sayılı Kanuna göre, iki taraf arasında taşınır ve taşınmaz mal ürünleriyle ilgili satın alma, devir, sözleşme, kiralama işlemlerinden alınır ve oranlar %1 - %30 arasında değişir
- Çevresel düzenlemelere uygunluk amacıyla, çevreyi kirleten işletmelere yönelik ek vergiler uygulanabilmektedir.

Yatırımcılar ve şirketler, farklı hükümet seviyelerine ve yerel otoritelere vergi ödemeye tabidir. Vergi mükellefleri doğrudan ve dolaylı vergilere tabidir. Doğrudan vergiler arasında; kişisel gelir vergisi, kira vergisi, stopaj vergisi ve kurumlar vergisi ve diğerleri bulunur. Dolaylı vergilerin başlıca türleri KDV, gümrük vergisi, tüketim vergisi ve ciro vergileridir. Somali'nin gelir vergisi sistemi, gelir seviyeleri arttıkça artan oranlarla kademelidir. 2024 vergi yılı için vergi dilimleri ve karşılık gelen oranlar şu şekildedir:

No	Gelir (Yıllık USD)	Oran %
1	0 ila 2.400 dolar	0
2	2.400,01 ila 9.600 dolar	%6
3	9.600,01 ila 18.000 dolar	%12
4	18.000 doların üstü	%18

Kurumlar vergisi (KV), İşletme, Endüstriyel, Tarım, Erzak, Mevsimlik İşletme, Hizmet vb. gibi işletmelerden yılda bir kez tahsil edilir. Vergi yıllık olarak, tabloda verilen oranlarda tahsil edilir.

No	Gelir (ABD-Ş)	Oran %
1	0----2,399	0
2	2,400----3,600	%9
3	3,620----4,800	%11
4	4,820----6000	%13
5	6,020----7,200	%15
6	7,220----8,400	%17
7	8,420----9,600	%19
8	9,620----10,800	%22
9	10,900---18,000	%25
10	18,100---30,000	%28
11	30,000 ve üstü	%30

Kira Vergisi, konut veya konuttan gelir elde eden herkese uygulanır ve belirli bir yüzdelik gelire göre değerlendirilir. Bu vergi her üç ayda bir ödenir

No	Gelir (ABD \$)	Oran %
1	0-499	0
2	500 - 20,000	%15
3	20,010 ve üstü	%22.5

Somali'deki iç vergi sistemi, gelişmekte olan bir ekonomi olarak birçok alanda yeni düzenlemeler ve reformlarla şekillenmektedir. Ülkede vergi oranları, sektöre ve ürün türüne göre farklılıklar gösterebilmekte ve yerel yönetimlerin uyguladığı bazı ek vergiler de bulunmaktadır.

➤ Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Genellikle sağlığı, güvenliği ve çevreyi korumak amacıyla belirlenen ürün standartları ile ilgili uygulamalar, ülkenin ulusal ve uluslararası ticaret hedefleri doğrultusunda gelişmektedir. Somali'de ürün standartlarını belirleyen ve denetleyen kurum, Somali Standartlar ve Metroloji Kurumu (SOMSTAND)'dır. Kurum, ürünlerin kalite kontrolünü sağlamak, yerli üretimi teşvik etmek, ithal edilen ürünlerin standartlara uygunluğunu denetlemek ve uluslararası ticaretle uyum sağlamak amacıyla faaliyet gösterir. Ayrıca, gıda ürünleri, sanayi malları, elektronik ürünler, tekstil ürünleri ve diğer tüketim mallarına yönelik standartları belirler.

İthalat ve ihracat ürün standartları, gümrük işlemlerinde ve dış ticaretin düzenlenmesinde önemli bir rol oynar. İthalatçılar, ithalat öncesinde veya sonrası, ürünlerinin uygunluk belgelerini ve sertifikalarını sunmak zorundadır. Ayrıca, ihracatçılar ürünlerinin uluslararası kabul görmüş sertifikalara sahip olduklarını kanıtlamak zorundadır.

Gıda güvenliği, Somali'deki en önemli standartlardan biridir. Hem iç tüketim hem de ihracat için gıda ürünlerinin sağlık ve güvenlik açısından denetlenmesi gerekmektedir. SOMSTAND, gıda güvenliği konusunda düzenli denetimler yapmakta ve gıda ürünlerinin, hijyen ve güvenlik şartlarını karşılayıp karşılamadığını kontrol etmektedir. Gıda ithalatçıları, gıda ürünlerinin menşeyini, üretim tarihlerini, son kullanma tarihlerinin geçmediğini ve uygun depolama koşullarında taşındığını kanıtlamalıdır.

Elektronik ürünler, tüketici malları ve sanayi ürünleri de belirli güvenlik standartlarına tabidir. Elektronik cihazlar, bataryalar ve benzeri ürünler, yangın, elektrik çarpması ve diğer tehlikeler açısından uygunluk göstermelidir. Elektronik ürünler için belirli güvenlik sertifikaları talep edilebilmektedir. Elektronik ürünler ve diğer tüketim malları için etiketleme ve ambalajlama kuralları da önemlidir.

Çevresel etkileri azaltmaya yönelik ürün standartları, özellikle geri dönüştürülebilir malzemeler ve çevre dostu üretim süreçleriyle ilgili standartları içermektedir. Çevre dostu ürünler ve üretim süreçleri teşvik edilmektedir. Çevreye zarar veren ürünlerin ithalatı kısıtlanabilmekte, atık yönetimi standartları uygulanabilmektedir. Sürdürülebilir tarım ve üretim için yerel üreticilere yönelik bazı çevresel standartlar uygulanabilmektedir.

Ürünlerin etiketlenmesi ve belgelenmesinde, ürünün içeriği, üretici bilgileri, üretim tarihi, son kullanma tarihi, kullanma talimatları, uyarılar ve menşe bilgileri sağlanmalıdır. Özellikle gıda ve ilaç ürünlerinde bu etiketleme kuralları sıkı bir şekilde uygulanmaktadır.

SOMSTAND tarafından yapılan denetimler, üretim tesislerinde, depolarda, gıda işleme alanlarında ve perakende satış noktalarında periyodik olarak gerçekleştirilebilmektedir. İthalatçı ve üretici firmalara çeşitli cezai işlemler uygulanabilmektedir.

Son not olarak, Somali'de ürün standartları ve güvenlik önlemlerinin güçlendirilmesine ihtiyacı olduğu not edilmelidir.

➤ Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Somali Standartlar ve Metroloji Kurumu (SOMSTAND), ürünlerin kalite, güvenlik ve çevre standartlarına uygunluğunu sağlamak için testler, muayeneler ve sertifikalandırma işlemleri gerçekleştirmektedir. Gıda ürünleri, elektronik cihazlar, sanayi ürünleri gibi farklı kategorilerde işlemler yapılmaktadır. Ürünler, test ve muayene işlemlerinden başarıyla geçtikten sonra, SOMSTAND tarafından sertifikalandırılır. Bu sertifikalar, ürünlerin belirli kalite ve güvenlik standartlarına uygun olduğunu gösterir.

Hem ithal edilen ürünlerin hem de Somali'den ihraç edilen mallar için uygunluk belgeleri gereklidir.

İthal edilen ürünler, gümrük işlemleri sırasında sağlık, güvenlik, kalite ve çevre standartlarına uygunluk açısından denetlenir. İthalatçı firmalar, ürünlerin belirli testlerden geçtiğini ve bu testlerin sonuçlarını kanıtlayan belgeleri sunmak zorundadır. Bunlar arasında, ürünün menşe ülkesinden alınan kalite belgeleri, sağlık sertifikaları ve ürünün test edildiğini gösteren belgeler yer alır.

Gıda ürünleri ve ilaçlar, özel sağlık ve güvenlik testlerine tabidir. İthal edilen gıda ürünlerinin, Somali'deki gıda güvenliği standartlarına uygunluğu, laboratuvar testleri ile onaylanmaktadır.

İhraç edilen ürünler, alıcı ülkenin standartlarına uygun olmalıdır. Bu yüzden ihraç ürünlerinin uygunluk testlerinden geçmesi ve sertifikalandırılması gereklidir. Bu sertifikalar, ürünün Somali'deki standartlara göre test edildiğini ve denetlendiğini gösterir.

Gıda ürünlerinin test edilmesi, genellikle hijyen, tazelik ve zararlı kimyasalların varlığını kontrol etmeye yöneliktir. Gıda ürünleri, mikrobiyolojik testlere tabi tutulur. Bu testler, ürünlerin bakteri, virüs, parazit veya diğer patojenlerle kontamine olup olmadığını belirler. Gıda ürünlerinin içeriğinde zararlı kimyasallar (örneğin pestisitler, ağır metaller veya katkı maddeleri) bulunup bulunmadığı kontrol edilir. Gıda ürünlerinin etiketlerinin doğru olduğundan, ürünün son kullanım tarihinin geçmediğinden ve ürün ambalajının hijyenik olduğundan emin olunur. Gıda ürünleri, SOMSTAND ve ilgili sağlık kurumları tarafından test edilip denetlenir.

Elektronik ürünlerin, kullanıcılar için güvenli olup olmadığı belirli testlerle kontrol edilir. Bu testlerde, cihazın elektriksel bileşenleri, kablolama sistemi ve yangın riski değerlendirilir. İthal edilen elektronik ürünler, genellikle uluslararası güvenlik standartlarına uygunluk göstermek için CE sertifikası veya diğer kalite belgeleri almak zorundadır.

Ürünlerin test edilmesi ve uygunluklarının belirlenmesi için çeşitli laboratuvarlar bulunmaktadır. Bu laboratuvarlar, genellikle gıda, kimyasallar, elektronik ürünler ve tekstil ürünlerinin testlerini yapar. Somali'de faaliyet gösteren bazı laboratuvarlar, belirli uluslararası standartlara göre akredite olmuştur. Bu laboratuvarlar, ithalatçılar ve ihracatçılar için gerekli testleri yaparak uygunluk sertifikaları sağlar. Ürünler, test ve denetim aşamalarından sonra,

sonuçlar doğrultusunda uygunluk belgeleri alır. Bu belgeler, ürünlerin piyasada satışa sunulmadan önce gerekli tüm güvenlik ve kalite testlerinden geçtiğini kanıtlar.

Somali’de, vreyi koruma ve sürdürülebilirliği sağlama amacıyla bazı ürünler için çevresel testler yapılır. Bu testler, ürünlerin geri dönüşümünü, doğaya zarar verip vermediğini ve atık yönetimi ile ilgili standartlara uygunluğunu belirler.

Standartlara uymayan ürünlere gümrükte el konulabilmekte veya ithalatya cezai yaptırımlar uygulanabilmektedir. Yerel düzenlemeleri ihlal eden firmalar, vergi cezaları, ürün geri çağırma işlemleri veya ticaret yasakları gibi yaptırımlara maruz kalabilmektedir.

Kısaca, Somali’deki ürün test etme, muayene ve belgelendirme uygulamaları, ülkenin ticaret güvenliğini sağlamak, halk sağlığını korumak ve vreyi muhafaza etmek için oldukça önemlidir. SOMSTAND ve diğer ilgili kurumlar, ürünlerin kalite ve güvenlik standartlarına uygunluğunu test etmekte ve belgelendirmektedir.

➤ **Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme**

Bu alandaki düzenlemeler, iç piyasada tüketiciler güvenliğini sağlamak ve dış ticarete ürünlerin kabul edilmesini kolaylaştırmak amacıyla belirlenmiştir.

Ambalaj, paketleme ve etiketleme ile ilgili ana düzenleyici kurum SOMSTAND’dır. rnlerin ambalaj, paketleme ve etiketleme işlemleri, belirlenen kurallara uygun olarak denetlenir. Kurallara uyan ürünlere, uygunluk sertifikaları verilmektedir.

rnlerin ambalajı ve paketlenmesi, ürünlerin güvenliği, taşınabilirliği ve muhafazası açısından önem taşır. Gıda rnleri için, hijyenik ve sağlıklı ambalaj malzemelerinin kullanılması gerekmektedir. Öte yandan, evre dostu ambalaj malzemelerinin kullanımı teşvik edilmektedir. Plastik kullanımı sınırlanabilir ve geri dönüştürülebilir malzemelerin tercih edilmesi beklenmektedir. rnlerin toptan ve perakende satışa uygun şekilde paketlenmesi, ürünün taşınabilirliğini kolaylaştırmalı, ürünün kalitesini korumalı ve tüketicilere güvenli bir deneyim sunmalıdır. rnlerin paketlerinde, içerikleri net bir şekilde belirtmeli, olası alerjenler, son kullanım tarihleri, saklama koşulları gibi önemli bilgiler yer almalıdır.

Etiketleme, rn hakkında doğru bilgi sunmak, ürün kalitesi ve güvenliğini sağlamakla tüketicilerin bilinçli seçimler yapabilmesi için gereklidir. Gıda rnlerinin etiketlerinde, ürünün besin değerleri, içerdiği maddeler (rneğin, şeker, yağ, tuz miktarı) ve porsiyon büyüklükleri yer almalıdır. Ayrıca, gıda ürünlerinin son kullanma tarihleri ve üretim yerleri de etiketlerde belirtilmelidir. Gıda rnlerinde alerjen uyarıları önemli bir yer tutar. İçeriğinde gluten, süt, fındık gibi alerjen maddeler bulunan ürünlerde, bu bileşenlerin açıkça belirtilmesi gerekir.

Tüm tüketiciler malları etiketlerinde, ürünün menşei ve üreticisinin adı yer almalıdır. Elektronik rnler, kozmetikler veya temizlik malzemeleri gibi ürünlerde, kullanıcının doğru ve güvenli bir şekilde ürünü kullanabilmesi için talimatlar yer almalıdır. Özellikle gıda ve ilaç

ürünlerinde son kullanım tarihleri mutlaka belirtilmelidir. Ayrıca, ürünlerin doğru koşullarda saklanması için ambalajda saklama önerileri bulunmalıdır.

Etiketlerde yer alacak bilgiler, Somali'deki tüketicilerin anlayabileceği şekilde düzenlenmelidir. Etiketlerde genellikle yerel dil olan Somalice ve Arapça kullanılmaktadır, ancak bazen İngilizce de tercih edilebilmektedir. Etiketleme kuralları, yerel sağlık, güvenlik ve çevre standartlarına uyum göstermelidir. Ürünlerin etiketleri, Somali'nin yasal düzenlemeleri ve uluslararası ticaretle uyumlu olmalıdır. Etiketlerin, çevre dostu malzemelerden yapılması gereklidir. Plastik ambalajlar için geri dönüşüm işaretleri ve çevreye zarar vermeyen materyallerin kullanımı teşvik edilmektedir. Bazı ürünler için, özellikle gıda ve sağlık ürünlerinde, kalite ve güvenlik sertifikaları etiketlerde yer almalıdır.

İthal edilen ürünlerde ithalatçı firmalar, ürünlerin uygunluk belgeleri ve kalite sertifikalarını sağlamak zorundadır.

- İthal edilen ürünlerin etiketleri, SOMSTAND tarafından belirlenen kurallara uygun olmalıdır.
- Ürünlerin sağlık, güvenlik ve çevre standartlarına uygun olduğuna dair uygunluk sertifikası gerekmektedir.
- Ambalaj, ithal ürünlerin taşıma ve depolama koşullarına uygun olmalı ve ürünlerin bozulmasını engellemelidir.
- Somali'den ihraç edilen ürünlerin, hedef ülkenin etiketleme ve ambalajlama kurallarına uygun olması gerekir.
- İhracatçı firmalar, ürünlerin menşe sertifikalarını, sağlık ve güvenlik belgelerini, kalite sertifikalarını almalıdır.

➤ Teknik Engeller

Somali'de teknik gümrük engelleri, ürünlerin ithalat ve ihracatını etkileyen, genellikle sağlık, güvenlik, çevre koruma ve kalite kontrol gibi düzenlemelerden kaynaklanan engellerdir.

Sanitary (sağlık) ve phytosanitary (bitki sağlığı) (SPS) engelleri, genellikle gıda ve tarım ürünleri ithalatında ortaya çıkar. Bu tür engeller, ürünlerin hijyenik şartlarda, sağlıklı ve güvenli bir şekilde tüketicilere ulaşmasını sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. İthal edilen gıda ürünleri, sağlık güvenliği ve hijyenik şartları sağlamak amacıyla denetimlere tabi tutulur. Bu ürünler, kimyasal kalıntı testleri, mikrobiyolojik analizler ve gıda etiketleme gereksinimleri gibi çeşitli kontrol prosedürlerinden geçer. İthal edilen tarım ürünlerinin, özellikle meyve, sebze ve bitkisel ürünlerin, zararlılar ve hastalıklar açısından kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, tarım ürünlerine yönelik düzenlemeler, ithalatın önündeki engellerden biri olabilmektedir.

Zorlayıcı Kontroller ve Sertifikalar; ithalatçılar, Somali'ye gıda ve tarım ürünleri ithalatı yaparken, menşe ülkelerinden alınan sağlık ve kalite sertifikalarını ibraz etmek zorundadır. Bu

belgeler, ürünlerin Somali'nin sağlık ve güvenlik standartlarına uygun olduğunu gösterir. Bazı tarım ürünlerinin, hastalık ve zararlılardan arındırılması için fumigasyon veya sterilizasyon gibi işlemlerden geçmesi gerekebilmektedir.

Somali'deki ithalat ve ihracat işlemlerinde, teknik standartlar ve uygunluk denetimlerinden sorumlu kurum, SOMSTAND'tır. Kurum, ürünlerin kalite, güvenlik ve çevre ile ilgili yerel ve uluslararası standartlara uygunluğunu denetler.

İthalatçılar, Somali'ye mal getirebilmek için belirli gümrük beyannamelerini ve belgeleri sunmak zorundadır. Bu belgeler, ürünlerin menşei, içeriğini ve sağlık belgelerini kapsar. Gümrük işlemleri sırasında eksik belge veya uyumsuzluklar, ürünlerin gecikmesine veya reddedilmesine yol açabilir. Gümrükteki bürokratik süreçler bazen ticaretin önünde engel oluşturabilmektedir. Gümrük prosedürlerinin yavaş işlemesi veya gümrük memurlarının fazla belge talep etmesi, ticaretin önünde engel teşkil edebilmektedir.

Somali'deki lojistik altyapı eksiklikleri de bir tür teknik gümrük engeli oluşturabilmektedir. Yetersiz altyapı, ürünlerin gümrükte daha uzun süre beklemesine ve gümrük işlemlerinin yavaşlamasına neden olabilmektedir. Somali'deki bazı limanlar, depolama alanları ve taşımacılık altyapıları yeterince gelişmiş değildir. Bu, ithal edilen ürünlerin gümrükte uzun süre beklemesine ve zamanında teslimat sorunlarına yol açabilmektedir. Yetersiz lojistik altyapı nedeniyle, ürünlerin gümrükten geçişi ve depolama işlemleri daha karmaşık hale gelebilmekte, özellikle büyük ölçekli ticaret yapan firmalar için çeşitli zorluklar yaratabilmektedir.

Somali, çevresel güvenlik ve çevre koruma düzenlemeleri konusunda da bazı teknik engelleri uygulamaktadır. Özellikle çevresel etkileri büyük olan ürünler için ek düzenlemeler getirilmektedir. İthal edilen bazı ürünler, zararlı kimyasallar veya atık içeriklerinin çevresel etkileri göz önünde bulundurularak, bu tür ürünlere yönelik ek düzenlemeler yapılmaktadır.

Kısaca, ticaret yapmak isteyen firmaların, sağlık ve güvenlik önlemleri, çevre koruma düzenlemeleri, teknik standartlar ve gümrük işlemlerindeki zorluklarla teknik gümrük engellerini aşmak için yerel düzenlemelere uygun hareket etmeleri, doğru belgeler ve sertifikalar sunmaları gerekmektedir. Ayrıca, lojistik altyapı ve gümrük işlemleri konusunda karşılaşılan zorlukların da etkili bir şekilde yönetilmesi önemlidir.

2. Pazarın Özellikleri

➤ Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları (başvuru belgeleri ve yetkili merci vb.)

Somali'de fikri ve sınai mülkiyet hakları (FSMH), özellikle markalar, patentler, ticari tasarımlar, coğrafi işaretler, telif hakları ve ticari sırlar gibi unsurların korunmasını amaçlar. Fikri ve sınai mülkiyet hakları başvuruları, belirli belgeler ve prosedürler gerektirir. Somali Fikri Mülkiyet Ofisi, bu hakların tescil edilmesini ve korunmasını sağlamak için merkezi bir rol oynar.

Somali'deki fikri mülkiyet haklarıyla ilgili düzenlemeler genellikle Somali Fikri Mülkiyet Ofisi (Somali Intellectual Property Office-SIPO) tarafından yürütülür. Bu ofis, çeşitli türdeki

mülkiyet haklarının başvurularını alır, tescil işlemlerini yönetir ve bu hakların ihlali durumunda yasal düzenlemeleri uygular.

- Patentler: Yeni buluşlar ve inovasyonlar için sağlanan haklardır. Patent, buluş sahibine, ürününü belirli bir süreyle yalnızca kendisinin üretmesi, satması veya kullanması hakkını verir.
- Markalar: Bir işletmenin ticari adı, logosu veya ürünleri için kullanılan tanımlayıcı işaretlerdir. Marka tescili, işletmelerin kendilerini diğerlerinden ayırt etmelerini sağlar.
- Ticari Tasarımlar: Ürünlerin dış görünüşünü koruyan tasarımlar, belirli estetik özellikleri içerir. Bu tasarımlar tescillenerek, başkalarının bu tasarımları kopyalamasını engeller.
- Coğrafi İşaretler: Ürünlerin belirli bir bölgeye ait olduğunu gösteren işaretlerdir. Bu, ürünlerin kökeninin tanınmasını ve belirli kalite standartlarının korunmasını sağlar.
- Telif Hakları: Edebiyat, sanat, müzik ve diğer yaratıcı eserlerin korunması için verilen haklardır. Telif hakkı, bir eserin üreticisinin eserini kontrol etmesine ve izin alınmadan kullanılmamasına olanak tanır.
- Ticari Sırlar: İşletmelerin, ürün formüllerini, üretim süreçlerini veya müşteri bilgilerini gibi özel ve gizli bilgilerini koruma altına alan haklardır.

Başvuruları alan SIPO, fikri mülkiyet haklarının tescil edilmesini, korunmasını ve denetlenmesini sağlar.

Somali Fikri Mülkiyet Ofisi'nin Görevleri:

- Patent, marka, ticari tasarım ve diğer fikri mülkiyet başvurularını kabul etmek
- Başvuruların kabul edilmesi durumunda, ilgili fikri mülkiyet haklarını tescil etmek
- Fikri mülkiyet haklarının ihlali durumunda, hukuki düzenlemelere başvurmak ve bu hakları korumak adına önlem almak
- Kamuoyu ve işletmeler için fikri mülkiyet hakları konusunda eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri düzenlemek

Genel olarak, Patent Başvurusu için Belgeler:

- Başvuru Formu: Patent başvurusu yapmak için ilgili formun doldurulması gerekir.
- Buluşun Açıklaması: Başvurulan buluşun ne olduğu ve nasıl çalıştığı hakkında ayrıntılı bir açıklama yapılmalıdır.
- Çizimler ve Teknik Bilgiler: Buluşun nasıl çalıştığını göstermek için gerekli çizimler ve teknik bilgiler sağlanmalıdır.

- Buluşun Yeniliği: Buluşun yeni olduğunu ve daha önce yapılmamış bir şey olduğunu belirten bilgiler.

Marka Başvurusu için Belgeler:

- Başvuru Formu: Marka başvurusu için gerekli formun doldurulması gerekmektedir.
- Marka Taslağı: Markanın tam olarak nasıl görüldüğünü veya kullanılacağını gösteren örnekler, başvuruya eklenmelidir.
- Markanın Sınıflandırılması: Markanın hangi ticari sınıfa girdiğini gösteren sınıflandırma yapılmalıdır.
- Başvuranın Bilgileri: Marka başvurusunu yapan kişi veya şirketin adı, adresi ve iletişim bilgileri.

Ticari Tasarım Başvurusu için Belgeler:

- Tasarımın Görselleri: Tasarımın detaylı görselleri ve estetik özelliklerini gösteren çizimler.
- Başvuru Formu: Tasarım tescili için başvuru formu ve gerekli açıklamalar.

Telif Hakkı Başvurusu için Belgeler:

- Eserin Kopyası: Telif hakkı başvurusu yapılacak eserin kopyası.
- Başvuru Formu: Telif hakkı başvurusu için gerekli form.
- Eserin Yazarının Bilgileri: Eserin yaratıcılarının adı ve iletişim bilgileri.

Coğrafi İşaret Başvurusu için Belgeler:

- Başvuru Formu: Coğrafi işaret başvurusu için gerekli form.
- Ürünün Coğrafi Kökeni: Ürünün belirli bir bölgeye ait olduğunu kanıtlayan belgeler.
- Kalite ve Karakteristikler: Ürünün kalite ve karakteristik özelliklerini anlatan açıklamalar.

Başvuru Süreci:

1. Başvuru Yapma: İlgili başvuru formu doldurulup, gerekli belgelerle birlikte Somali Fikri Mülkiyet Ofisi'ne sunulur.
2. Başvuru İncelemesi: Başvuru alındıktan sonra, ilgili ofis başvuruyu inceler ve başvurunun gerekli kriterlere uygun olup olmadığını denetler.
3. Yayımlama: Başvurunun uygunluğu onaylanırsa, başvuru resmi olarak yayımlanır ve başvuru süresi verilir.
4. Tescil ve Hakların Korunması: Başvuru onaylanırsa, ilgili fikri mülkiyet hakkı tescil edilir ve hak sahibine resmen verilir.

SIPO'nun Sağladığı Hizmetler:

- Danışmanlık: Fikri mülkiyet başvurularına dair bilgi ve destek sağlar.
- Eğitim ve Seminerler: Fikri mülkiyet hakları konusunda farkındalık yaratmak için çeşitli eğitim programları düzenler.
- Hukuki Yardım: Fikri mülkiyet haklarının ihlali durumunda hukuki yardımlar sunar.

Somali'de fikri mülkiyet haklarının ihlali, ciddi yasal sonuçlar doğurabilir. Fikri mülkiyet hakları ihlal edildiğinde, Somali Fikri Mülkiyet Ofisi başvurusu yapılabilir veya yargıya başvurulabilir. Somali, fikri mülkiyet haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi için yerel ve uluslararası düzenlemelere uymaktadır.

➤ Dağıtım Kanalları

Somali, geniş toprakları ve gelişen ekonomisi ile birlikte, yerel ve uluslararası ticareti yönlendirecek çeşitli dağıtım kanallarına sahiptir.

Dağıtım kanalları, temel olarak ürünlerin dağıtımını, pazarlamasını ve satışını içeren bir dizi süreçten oluşur. Ancak, dağıtım kanallarının etkinliği, ülkedeki altyapı, lojistik, pazar yapıları ve ticaret ilişkileri gibi faktörlere bağlıdır. Somali'nin coğrafi yapısı, gıda, inşaat, sanayi ürünleri ve hizmetler gibi çeşitli sektörlerde farklı dağıtım stratejilerini gerektirebilmektedir.

Doğrudan Dağıtım Kanalları: Üreticilerin veya ithalatçıların ürünlerini son kullanıcıya doğrudan sattığı kanallardır. Bu tür bir dağıtım kanalı, aracıları ortadan kaldırarak maliyetleri düşürme ve ürün üzerinde daha fazla kontrol sağlama avantajı sunar. Somali'de doğrudan dağıtım kanalları genellikle şu şekildedir:

- Perakendeciler: Üreticiler, ürünlerini doğrudan perakende mağazalarına veya marketlere satarak son kullanıcıya ulaşır.
- E-Ticaret: şehir merkezlerinde gelişim göstermektedir.
- Satış Temsilcileri ve Distribütörler: Birçok şirket, sahada çalışan satış temsilcileri veya distribütörler aracılığıyla doğrudan ürünlerini dağıtabilmektedir.

Dolaylı Dağıtım Kanalları: Üreticilerin ürünlerini birden fazla aracından geçirerek son kullanıcıya ulaştırdığı kanallardır. Bu tür dağıtım kanalları, daha geniş bir pazara ulaşmayı ve yerel distribütörlerle iş birliği yapmayı sağlar. Somali'de dolaylı dağıtım kanalları şu şekildedir:

- Toptancılar: Üreticiler, büyük toptancılarla anlaşarak ürünlerini dağıtırlar. Bu toptancılar, ürünleri perakendecilere veya diğer dağıtım noktalarına satarak daha geniş bir kitleye ulaşılmasını sağlar.
- Dağıtım Acenteleri: Bazı büyük markalar, özellikle ithalatçı veya yabancı firmalar, distribütörler aracılığıyla ürünlerini Somali pazarına sunar.

- Lojistik Şirketleri ve Nakliye: Lojistik firmaları, ürünlerin farklı bölgelere ulaşmasını sağlamak için önemli bir rol oynar. Özellikle büyük ve hacimli ürünlerin taşınması için etkili bir sistem gereklidir.

Somali'deki Önemli Dağıtım Kanalları ve Altyapı;

Liman İşletmesi ve Deniz Taşımacılığı: Somali, geniş bir kıyı şeridine sahip olduğu için, deniz yolu taşımacılığı ülkenin en önemli dağıtım kanallarından biridir. Mogadişu, Berbera, Bossaso ve Kismayo gibi limanlar, uluslararası ticaretin merkezi olarak büyük bir rol oynamaktadır.

- Mogadişu Limanı: Somali'nin başkenti Mogadişu, ülkenin en yoğun limanıdır ve büyük bir ithalat merkezi olarak işlev görmektedir. Buradan, ürünler ülke içindeki diğer bölgelere dağıtılır.
- Berbera Limanı: Somaliland bölgesindeki Berbera limanı, özellikle Kuzey Somali için önemli bir dağıtım merkezidir. Etiyopya üzerinden ticareti şekillendirmektedir.
- Bossaso Limanı: Puntland bölgesinde yer alan Bossaso limanı da bölgedeki önemli bir ticaret kapısıdır.
- Kismayo Limanı: Jubaland bölgesinde bulunan liman, tarım ürünleri ve balıkçılık açısından önemlidir.

Karayolu Taşımacılığı: Somali'nin iç bölgelerine dağıtım yapabilmek için karayolları oldukça önemlidir. Karayolu taşımacılığı, özellikle ürünlerin şehir dışına ve kırsal bölgelere ulaşmasında kritik bir rol oynar.

- Mogadişu-Hargeysa Karayolu: Başkent Mogadişu ile Somaliland'ın başkenti Hargeysa arasındaki karayolu, ülke içindeki ticaretin temel ulaşım yollarından biridir.
- Diğer Karayolu Bağlantıları: Bossaso, Garowe, Kismayo gibi şehirler arasında da önemli kara yolları bulunur.

Demiryolu ve Hava Taşımacılığı: Somali'de demir yolu altyapısı zayıf olsa da hava taşımacılığı, özellikle yüksek değerli veya acil teslimatlar için kullanılmaktadır. Mogadişu ve Hargeysa'daki havaalanları, ülkeye ve uluslararası ticarete hizmet vermektedir.

Yerel Pazarlama ve Satış Kanalları: Somali'de büyük perakende zincirleri ve süpermarketler, ürünlerin son kullanıcıya ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, küçük perakendeciler ve bakkallar da yerel düzeyde büyük bir pazara hizmet etmektedir. Somali'de, özellikle büyük şehirlerde, ürünlerin toptan satışlarının yapıldığı pazarlar ve açık hava ticaret alanları yaygındır. Toptancılar, küçük işletmelere ve bireylere büyük miktarda ürün satarak, malların geniş bir kitleye ulaşmasını sağlar. Yerli ve yabancı markalar, ürünlerini dağıtabilmek için

distribütörler ile anlaşmalar yapar. Distribütörler, genellikle ürünleri büyük miktarlarda alır ve yerel pazara uygun olarak dağıtarak, ürünlerin ulaşabileceği yerleri belirler.

Somali'deki dağıtım kanalları, bazı zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir;

- Yetersiz kara yolu altyapısı ve yetersiz demir yolu sistemleri, özellikle kırsal bölgelere dağıtım yapmayı zorlaştırmaktadır.
- Bazı bölgelerde güvenlik endişeleri, ürünlerin taşınmasını ve dağıtımını zorlaştırmakta, özellikle iç bölgelerde, silahlı gruplar ve çatışmalar ticareti etkileyebilmektedir.
- Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve zorluklar, dağıtım süreçlerini aksatabilmektedir.

Son yıllarda, Somali hükümeti ve özel sektör, altyapı ve lojistik ağlarını güçlendirmeye yönelik adımlar atmıştır. Bu çabalar, ürünlerin verimli ve güvenli bir şekilde dağıtılmasına yardımcı olacak, ticaretin büyümesini destekleyecektir. Ayrıca, e-ticaret ve dijital ödeme sistemlerinin artan popülaritesi, geleneksel dağıtım kanallarını tamamlayarak yeni fırsatlar yaratmaktadır.

➤ Tüketici Tercihleri

Somali'de tüketici tercihleri, kültürel, ekonomik, demografik ve coğrafi faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. Ülkenin gelişen ekonomisi, genç nüfusu ve farklı coğrafi bölgeleri, tüketici alışkanlıkları ve tercihlerinde değişikliğe yol açmaktadır. Siyasi durum, altyapı eksiklikleri ve güvenlik sorunları gibi unsurlar da tüketici davranışlarını etkileyebilmektedir. Tüketici tercihleri, yerel ve uluslararası ürünler, fiyat hassasiyeti, marka sadakati, dijital dönüşüm ve yaşam tarzı gibi faktörlerle bağlantılıdır.

Somali'nin büyük kısmı, gelişmekte olan bir ekonomi ve zorlu yaşam koşullarıyla karşı karşıya olduğu için, temel tüketici tercihleri ve alışkanlıkları genellikle fiyat odaklıdır. Düşük gelirli gruplar, kaliteli ürünleri uygun fiyatlarla almak istemektedir. Bu nedenle;

- Fiyat kalite dengesine büyük önem verilir
- Uygun fiyatlı, dayanıklı ve pratik ürünler tercih edilir

Tüketicilerin ürün çeşitliliği ve kalite ile ilgili tercihleri, genellikle ithal ürünlerin lehine olabilmektedir. Gıda maddeleri ve günlük ihtiyaçlar, özellikle taze gıda ürünleri ve tekstil ürünleri yerli üreticiler tarafından karşılanmaktadır. Mobilya, elektronik ürünler, moda ürünleri ve gıda gibi kategorilerde ithal ürünler daha çok tercih edilmektedir. İthal ürünlerde kalite ve marka faktörü etkili olmaktadır.

Yemekler genellikle yerel mutfak kültürüne dayalıdır ve taze gıda tercih edilir.

- Et ve süt ürünleri: Özellikle deve eti ve sütü, inek eti ve sütü, koyun-keçi eti ve sütü, tavuk ve balık gibi protein kaynakları yaygın tüketilmektedir.

- Tahıllar ve unlu mamuller: Pirinç, buğday, mısır ve unlu mamuller, günlük gıda tüketiminde yaygın olarak yer alır.
- Meyve ve sebzeler: Taze meyve ve sebzeler de çok talep görmektedir.

Son yıllarda, sağlık ve hijyen konusunda artan bir bilinçlenme görülmektedir. Temizlik ürünleri (sabun, dezenfektanlar, şampuan, diş macunu) ve sağlık ürünleri (vitaminler, ilaçlar) gibi ürünlerin tüketimi artmaktadır.

Somali, genç nüfusu ile dikkat çeker ve bu demografik özellik, teknoloji ve dijitalleşme konusunda önemli bir pazar fırsatı yaratmaktadır. Mobil telefonlar, internet erişimi ve sosyal medya, tüketici alışkanlıklarını hızla şekillendirmektedir.

- Mobil Ticaret (M-Ticaret): Somali'de akıllı telefon kullanımı yaygındır ve mobil ticaret, özellikle finansal hizmetler, elektronik cihazlar ve giyim gibi alanlarda popülerdir.
- Sosyal Medya Kullanımı: Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal medya platformları, markaların tüketicilere ulaşmasında önemli bir kanal haline gelmiştir. Bu platformlar üzerinden ürün tanıtımları ve promosyonlar yapılmaktadır.
- E-ticaret: İnternet üzerinden alışveriş yapma eğilimleri artmakla birlikte e-ticaret henüz büyük ölçekte yaygınlaşmamıştır. Ancak büyük şehirlerde, özellikle Mogadişu'da, internet alışverişine ilgi artmaktadır.

Genellikle, bilinen ve güvenilir markalar tercih edilse de fiyat ve ürün kalitesine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Büyük ve uluslararası markalar, pazarlarda önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yiyecek ve içecek sektöründe, tanınan markalar tercih edilmektedir. Düşük gelirli olanlar, yerel markaları ve daha düşük fiyatlı ürünleri tercih edebilmektedir.

Somali'de tüketici tercihleri, belirli demografik gruplara göre farklılıklar gösterebilmektedir. Genç nüfus, teknolojiye ve moda ürünlerine ilgi göstermektedir. Ayrıca, eğlence ve yaşam tarzı ürünleri, genç tüketiciler arasında popülerdir. Kadın tüketiciler, genellikle giyim, kozmetik ve sağlık ürünlerine yönelmekte, yerel geleneksel kıyafetler ve modern giyim arasında bir denge kurmaktadır. Erkekler, genellikle elektronik ürünler, inşaat malzemeleri, motorlu araçlar ve spor ekipmanlarına yönelik daha fazla harcama yapmaktadırlar. Kırsal bölgelerde, ailelerin temel gıda ihtiyaçları, tarım ürünleri ve inşaat malzemelerine olan talep daha fazla olabilmektedir.

Sosyal-ekonomik koşullar, tüketici davranışları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Ülkedeki düşük gelirli gruplar genellikle fiyat odaklı ürünleri tercih ederken, orta sınıf ve yüksek gelir grupları daha kaliteli ve markalı ürünlere yönelebilir. Tüketiciler, özellikle kırsal bölgelerde, ürünlere erişim konusunda zorluklar yaşayabilirler. Bu, özellikle lojistik ve dağıtım altyapısı zayıf olan bölgelerde büyük bir sorun olabilmektedir.

Kültürel ve dini değerler de tüketici tercihlerinde önemli bir rol oynamaktadır. İslam dini, gıda ve yaşam tarzı tercihlerini etkileyen önemli bir faktördür. Örneğin, helal gıda ve helal

sertifikalı ürünler büyük talep görmektedir. Çevre dostu ürünler ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları, gelişen bir bilinçle birlikte artmaktadır.

Kısaca, fiyat hassasiyeti, yerli ve ithal ürünlere karşı eğilim, teknolojik gelişmelerin etkisi, yaşam tarzı ve kültürel değerler gibi pek çok faktör tüketici tercihlerini etkilemektedir. Genç nüfusun artan etkisi, dijitalleşmenin ivme kazanması ve temel ihtiyaçlara dayalı talep, Somali pazarının dinamiklerini şekillendiren ana unsurlardır.

➤ **Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler**

Satış teknikleri ve satışı etkileyen faktörler, ülkenin ekonomik durumu, kültürel yapısı, teknolojik gelişmeler ve altyapı koşulları gibi bir dizi unsura bağlı olarak şekillenir. Somali'nin genç nüfusu, gelişen dijital pazar ve yerel ticaretin dinamikleri, satış stratejilerinin ve tekniklerinin çeşitlenmesine neden olmuştur.

İşletmelerin ve satıcıların kullandığı başlıca satış teknikleri, genellikle kişisel satış, perakende satış, toptan satış ve e-ticaret gibi yöntemleri kapsamaktadır. Bu teknikler, hedef kitlenin ihtiyaçlarına, ürün türüne ve satış kanallarına göre şekillenmektedir.

Kişisel satış, özellikle bire bir iletişimle yapılan satışları ifade eder ve Somali'de yaygın bir tekniktir. Birçok işletme, ürünleri tanıtmak ve satmak için satış temsilcileri kullanır. Bu temsilciler, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde yerel pazarda büyük rol oynar. Bazı toptancı firmalar, doğrudan satış stratejisi ile satıcılarla veya perakendecilerle doğrudan iletişim kurarak büyük miktarlarda ürün satar.

Perakende satış, tüketicilere doğrudan satış yapılan bir diğer yaygın tekniktir. Süpermarketler, marketler, bakkallar ve dükkanlar gibi perakende noktaları, günlük ürünleri tüketicilere sunan satış noktalarıdır. Tüketicilere ürünleri yerinde tanıtmak, onlara rehberlik etmek ve satış yapabilmek için etkili ikna teknikleri kullanılır. Ayrıca, promosyonlar ve indirimler de perakende satışlarda sıkça kullanılan stratejilerdir. Ürünlerin dikkat çekici şekilde sergilenmesi, alışveriş yapan kişiler üzerinde etkili olabilmektedir.

Toptan satış, büyük miktarlarda mal satan ve bu ürünleri perakendecilere, diğer toptancılara veya şirketlere dağıtan bir tekniktir. Toptan satışlarda, fiyat avantajları ve yüksek hacimli satış gibi unsurlar öne çıkar. Uluslararası markaların ürünleri, yerel distribütörler aracılığıyla toptan satılabilmektedir. Ürünlerin doğru zamanda doğru yerde olması için etkili dağıtım ağları kurulmaktadır.

Son yıllarda, e-ticaret ve dijital satış giderek daha popüler hale gelmektedir. İnternet üzerinden alışveriş yapan tüketicilerin sayısı artmakta, bununla birlikte, mobil ticaret de hızla yayılmaktadır. E-ticaret, özellikle şehir merkezlerinde genç nüfus arasında büyük bir ilgi görmektedir. Mobil ticaret (m-ticaret) de yaygın bir satış tekniği olmaktadır. Facebook ve Instagram gibi platformlar, ürünlerin tanıtımında ve satışında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Ülkede satışı etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler hem satış tekniklerinin gelişmesini hem de işletmelerin ürünlerine olan talebi doğrudan etkilemektedir. Somali'de büyük bir gelir eşitsizliği söz konusudur ve düşük gelirli tüketiciler, genellikle uygun fiyatlı ürünlere yönelirken, orta ve yüksek gelirli tüketiciler daha kaliteli ve markalı ürünlere yönelmektedir. Tüketicilerin büyük çoğunluğu fiyat odaklı olduğundan, satış teknikleri genellikle fiyat stratejileri etrafında şekillenmektedir.

Yerel kültür ve din tüketici tercihlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Helal ürünler ve İslami kurallara uygunluk önemli satış faktörleridir. Somali'de geleneksel aile yapıları güçlüdür, bu da aile bazında yapılan alışverişlerdeki tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir.

Zayıf altyapı, lojistik ve dağıtım kanalları satışı doğrudan etkilemektedir. Ürünlerin şehir dışı ve kırsal bölgelere ulaşması, lojistik sorunlara bağlı olarak yavaş ve maliyetli olabilmektedir.

Rekabet seviyesi, özellikle büyük şehirlerde oldukça yüksektir. Yabancı markaların pazara girmesiyle birlikte, yerel firmaların fiyat ve kalite rekabetine girmelerini gerektirmektedir. Bu da satış tekniklerinin evrilmesini gerektirir.

Devam eden güvenlik sorunları ve siyasi istikrarsızlık ticareti etkilemekte, dağıtım süreçlerinde ve alışveriş merkezlerine erişim konusunda zorluklar yaratabilmektedir. İşletmelerin satış yapabilmesi için güvenli bölgelerde faaliyet göstermeleri gerekmektedir.

Kısaca, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve teknolojik unsurlar, satış tekniklerinin ve stratejilerinin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Fiyat duyarlılığı, yerel kültür ve dijitalleşme gibi unsurlar, satış tekniklerinin şekillenmesinde başlıca etkenlerdir.

➤ **Kamu İhaleleri**

Somali, kamu ihaleleri konusunda hukuki çerçeve geliştirmeye ve düzenli bir sistem kurmaya çalışmaktadır. Ancak, bazı zorluklarla karşı karşıyadır; bunlar arasında siyasi istikrarsızlık, güvenlik sorunları, altyapı eksiklikleri ve bürokratik engeller yer alır. Kamu ihaleleri, genellikle şeffaflık, rekabet ve eşitlik ilkelerine dayanması gerektiği belirtilse de bazı bölgelerde uygulamada sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bununla birlikte, hükümet ve uluslararası kuruluşlar, Somali'deki ihalelerin daha verimli ve adil bir şekilde yapılabilmesi için çeşitli reformlar, yasal çalışmalar yapmaya çalışmaktadır.

Bu yasal düzenlemeler, ihalelere katılacak firmalar için şartnameler, ihale ilanları, değerlendirme kriterleri ve ödeme süreçleri gibi unsurları içerir.

Somali'de kamu ihalelerine katılmak isteyen firmalar için belirli adımlar bulunmaktadır. İhaleler genellikle Somali Hükümeti veya ilgili yerel yönetimler tarafından duyurulur. Kamu ihaleleri için duyurular, genellikle:

- Resmi gazete,

- web siteleri, (<https://somalijobs.com/tenders>; <https://qaranjobs.com/category/somalia-tenders/> ; UNGM-SOMALI <https://www.ungm.org/Public/Notice> gibi)
- Yerli ve uluslararası internet gazeteleri,
- Halka açık ilan panoları gibi platformlarda yayımlanır.

İhaleye katılacak firmalar, tekliflerini hazırlarken, şartnamelere ve teklif dosyasındaki gerekliliklere uyum göstermelidir. Teklifler, genellikle şunları içerir:

- Şirket profili ve deneyim belgeleri,
- Teknik teklif, ürün veya hizmetin nasıl sunulacağına dair bilgiler,
- Fiyat teklifi, sunulacak ürün ya da hizmetin maliyeti ile ilgili detaylar,
- Garanti belgeleri, kalite ve teslimat garantisi.

Teklifler, belirlenen son başvuru tarihine kadar ihale makamlarına teslim edilmelidir. Bu noktada, başvurunun geçerli olması ve belirlenen kriterlere uygunluğu önemlidir.

Kamu ihalelerine katılan firmaların teklifleri, değerlendirme komiteleri tarafından incelenir:

- Teknik yeterlilik,
- Fiyat uygunluğu,
- Şirket geçmişi ve deneyimi,
- Projenin yapılabilirliği gibi kriterleri dikkate alır.

İhale sürecinde şeffaflık sağlanması için, değerlendirme süreci genellikle açık olmalıdır. Bununla birlikte, güvenlik sorunları ve bürokratik engeller, bazen bu sürecin etkili bir şekilde işlemlerini engelleyebilir.

Teklifleri en uygun görülen firma, genellikle ihale ilanında belirtilen sözleşme şartlarına uygun olarak sözleşme imzalar. Sözleşme, projeye başlama tarihi ve teslim süresi, ödeme şartları, cezai yaptırımlar gibi önemli detayları içerir.

Kamu ihalelerinde şeffaflık ve eşitlik ilkeleri hem Somali hükümeti hem de uluslararası kuruluşlar tarafından önemsenmektedir. Bununla birlikte, Somali'deki bazı bölgesel sıkıntılar, bu ilkelere tam olarak uyulmasını zorlaştırabilir.

İhale süreçlerinin daha şeffaf ve denetlenebilir olması için, bağımsız denetim ve izleme mekanizmaları oluşturulmaktadır;

- İhalelere katılacak firmaların eşit fırsatlara sahip olması için açık ihaleler düzenlenmesi,
- Tekliflerin eşit değerlendirilmesi ve açık ihale yöntemlerinin uygulanması gereklidir.

Somali'nin ekonomik yapısı ve güvenlik sorunları nedeniyle, birçok kamu ihaleleri uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilmekte ve denetlenmektedir. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası gibi kuruluşlar, kamu projelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası finansman ile yapılan projelerde, ihalelere katılacak firmaların uluslararası standartlara ve şartnamelere uyması gerekmektedir.

Kamu ihalelerinde karşılaşılan zorluklar arasında;

- Kırsal ve bazı şehir dışı bölgelerde, güvenlik sorunları nedeniyle ihalelerin yapılması veya projelerin yürütülememesi,
- Ulaşım, iletişim ve diğer altyapı eksiklikleri, ihalelerin zamanında yapılamaması,
- Kamu ihalelerinde yolsuzluk riski, şeffaflık eksiklikleri ve güçlü denetim mekanizmalarının olmaması, sayılabilir.

3. Önemli Sektörler

➤ Tarım ve Hayvancılık

Tarım ve Hayvancılık, ülkenin ekonomisinin temel taşlarından biridir. Somali, büyük ölçüde tarım ve hayvancılıkla geçinen bir ülke olup, halkın geçim kaynağının büyük kısmı bu sektörlerden sağlanmaktadır. Ülkenin coğrafi yapısı, iklimi ve doğal kaynakları tarım ve hayvancılığı çok önemli kılmaktadır. Ancak Somali, siyasi istikrarsızlık, güvenlik sorunları, altyapı eksiklikleri ve kuraklık gibi zorluklarla da karşı karşıyadır. Bu unsurlar, tarım ve hayvancılık sektörlerinin gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (**EK-2 Hayvancılık Bilgi Notu**)

2010'ların başında, hayvancılık sektörü toplam ihracatın yaklaşık %78'ini oluşturuyordu, ancak kuraklıklar ve uluslararası ihracat yasakları nedeniyle zaman zaman kesintiye uğramıştır. Önemli bir hayvancılık üreticisi olan Somali, birçok büyük şehirde taze süt üretimi ve tedarikine yatırım çekmek için potansiyele sahiptir ve konserveleme, paketleme, markalama ve pazarlama dahil olmak üzere çok az yerel işleme kapasitesi mevcuttur. Somali'de et işleme kapasitesinin geliştirilmesi de dahil olmak üzere hayvancılık ihracatının çeşitlendirilmesi kritik öneme sahiptir. Artan yatırım, düzenleme, altyapı geliştirme, sektör koordinasyonu ve iyileştirilmiş markalama ile yerel talebi desteklemek ve ihracat yapmak için ciddi fırsat sunmaktadır.

Dünya Bankası/FAO raporundan elde edilen tahminlere göre Somali'nin yaklaşık 8,9 milyon hektar ekilebilir arazisi var ve bunların yaklaşık 2,3 milyon hektarı yağmurla beslenen koşullar altında ürün vermektedir. 700.000 hektar, iki ana nehir olan Shabelle ve Jubba boyunca pompa veya durgunluk kontrollü sulama altında ürün verebilme potansiyeli olmasına rağmen toplam potansiyel sulanabilir arazinin yaklaşık yüzde 15'i kullanılabilmektedir. Tüm ekilebilir arazinin (yağmurla beslenen ve sulanan) neredeyse üçte ikisi ülkenin güney kesimlerinde.

Somali, ham şeker (%14), pirinç (%5,8), buğday (%3,9), makarna (%3) ve diğer gıda ile ilgili ürünler de dahil olmak üzere gıda konusunda şu anda büyük ölçüde ithalata bağımlı bir ülke konumundadır. Özellikle muz, greyfurt, mango, portakal, limon, misket limonu, guava, papaya,

karpuz, domates, marul, soğan, biber, lahana, bakliyat, mısır, pirinç, susam ve hurma potansiyel olarak yüksek getiri oranına sahip tarım faaliyetleri olarak belirlenmektedir. Ancak, Tarım, şu anda toplam istihdamın yaklaşık dörtte birini oluşturduğu, ikinci en büyük ihracat kalemi olduğu ve ayrıca iç gıda talebini karşılamada önemli bir rol oynadığı için önemli bir ekonomik sektör olmaya devam etmektedir.

Tarım, gıda üretimi dış ticaret açısından önemli bir sektördür. Tarım sektörü, özellikle kırsal kesimde yaşayan halk için hayati öneme sahiptir. Somali'nin iklimi, yarı çöl iklimi ve kuraklık nedeniyle tarıma elverişli alanlar sınırlı olmakla birlikte bazı bölgelerde tarım oldukça yaygındır;

- Şabel ve Juba nehir bölgeleri, sulama yapılan tarım için uygun alanlar sunmaktadır.
- Gedo ve Bay bölgeleri, özellikle mısır, buğday, sorgum gibi tahılların yetiştirildiği bölgelerdir.
- Berbera ve çevresi, meyve ve sebze yetiştiriciliği için uygun alanlar sunmaktadır.

Somali'nin başlıca tarım ürünleri;

- Meyveler: mango, muz, papaya ve narenciye gibi tropikal meyveler,
- Tahıllar: Mısır, sorgum ve buğday, gıda güvenliği açısından önemli ancak modern olmayan, geleneksel yöntemlerle yetiştirilen ürünler,
- Pamuk ve Fıstık: bazı bölgelerde pamuk ve fıstık yetiştirilmektedir. İhracat için önemli bir ürün olup, tarım dışı sektörlere katkı sağlama potansiyeli vardır.
- Baharatlar ve Otlar: Zencefil, safran gibi değerli baharatların üretimi de yapılabilmektedir.

Somali'nin büyük kısmı kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde yer alırken, sulama imkanlarının olduğu bölgelerde tarım faaliyetleri yapılabilmektedir. Ancak kuraklık ve iklim değişikliği tarımda büyük zorluklara yol açmaktadır. Modern sulama sistemleri ve verimli su kaynaklarının yetersizliği, tarımı sınırlamaktadır. Hükümet ve uluslararası kuruluşlar, tarımda su verimliliği sağlayacak projeler geliştirmeye çalışmaktadır.

Somali'nin büyük bir kısmı çölleşme tehdidiyle karşı karşıyadır. Uzun süren kuraklıklar, verimli tarım alanlarını tehdit etmektedir. Yetersiz sulama sistemleri, ulaşım altyapısının yetersizliği ve lojistik sıkıntılar, tarım sektörünün gelişimini engelleyen unsurların başında gelmektedir. Ayrıca, siyasi istikrarsızlık ve yerel çatışmalar, tarım alanlarına erişimi ve üretim süreçlerini zorlaştırmaktadır.

Geleneksel olarak çobanlık ve hayvancılık ülkenin ana geçim kaynağıdır. Dünyanın bazı bölgelerine, özellikle körfez ve Ortadoğu ülkelerine sığır, koyun, keçi ve deve gibi canlı hayvan ihracatı Ülke ekonomisinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

Somali, dünyanın en büyük deve üreticilerinden biridir. Deve, hem et hem de süt için yetiştirilir ve geleneksel Somali yaşamının bir parçasıdır. Koyun ve keçi, küçükbaş hayvancılığın en

yaygın örneklerindendir. Bu hayvanlar hem et hem de süt üretimi için yetiştirilir. Sığır yetiştiriciliği daha az yaygın olmasına rağmen sektörde önemli bir yer tutmaktadır.

Somali, Afrika kıtasının en uzun kıyı şeridine sahip ülkelerinden biri olarak, deniz kaynakları bakımından oldukça zengindir. Hint Okyanusu'na kıyısı olan Somali, bu avantajı sayesinde balıkçılık sektöründe büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, yıllarca süren iç karışıklıklar, altyapı eksiklikleri ve yasa dışı balık avcılığı gibi sorunlar, bu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilmesini engellemiştir. **(EK-3 Balıkçılık Bilgi Notu)**

Ülke Hayvancılıkla ilgili çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Su kaynaklarının yetersizliği ve otlakların azalması büyük sorun teşkil etmektedir. Aşı ve veterinerlik hizmetlerinin eksikliği hayvancılık sektöründe dönemsel olarak ciddi sorunlar yaratmaktadır. Siyasi istikrarsızlık ve devam eden çatışmalar, hayvancılıkla uğraşan halkın otlaklara erişimini zorlaştırmakta ve göç etmelerine yol açmaktadır.

Tarım ve hayvancılık sektörünün karşı karşıya olduğu bir başka sınıma ise ülkeye yapılan uluslararası yardımlardır. Ülkeye her yıl gönderilen tüketime hazır gıda ürünleri, yerel üreticilerin ürünlerini ticari olarak değerlendirememelerine ve nihayetinde üretimlerini durdurmalarına neden olmaktadır. Bu anlamda ülkeye yapılan uluslararası yardımların ülkedeki iş üretimi ve ticari dengeyi bozmayacak şekilde yapılması önem arz etmektedir.

Somali hükümeti, tarım ve hayvancılık sektörlerinin geliştirilmesi için çeşitli uluslararası yardımlar ve gelişim projeleri almakta ve yerel üreticileri desteklemeye çalışmaktadır. Birleşmiş Milletler, Afrika Kalkınma Bankası ve diğer uluslararası kuruluşlar, bu sektörlerin geliştirilmesi için önemli katkılar sağlamaktadır. Bu projeler bazıları;

- Sulama projeleri ve su yönetimi,
- Tarımda çeşitlendirme ve hayvancılık sağlığı için eğitim programları,
- Altyapı geliştirme projeleri ve pazar erişimi stratejileridir.

➤ **Sanayi**

Ülkenin ekonomik yapısı büyük ölçüde tarım ve hayvancılıkla şekillenmiş olmasına rağmen, sanayi sektörü de zaman içinde bazı gelişim göstergeleri sunmaktadır. Ancak sanayi sektörü, uzun süreli iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, altyapı eksiklikleri ve güvenlik sorunları gibi zorluklar nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, coğrafi konumu, doğal kaynakları ve genç nüfusu nedeniyle ülkedeki sanayi sektörü gelişme potansiyeli taşımaktadır.

Sanayi sektörü, esas olarak hafif sanayi, işleme sektörü, maden işleme ve inşaat sektörü ile sınırlıdır. Ülkenin sanayi altyapısı, gelişmiş ülkelerdeki seviyelere göre oldukça geriden seyretmektedir.

Sanayi sektörü genellikle yerel üretim, işleme ve tüketici mallarının üretimi üzerine yoğunlaşmıştır. Ülkedeki sanayi altyapısı, yıllar süren çatışmalar nedeniyle oldukça zayıflamıştır, ancak bazı alanlarda sanayi üretimi hâlâ önemli bir yer tutmaktadır.

Sanayi sektörü altyapı, enerji, ulaşım ve su kaynakları gibi temel unsurların yetersizliğinden kaynaklanan büyük zorluklar yaşamaktadır. Enerji üretimi ve dağıtımı konusunda, yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeline rağmen ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır (EK-4 Enerji Bilgi Notu).

Organize sanayi bölgeleri ve sanayi parkları gibi altyapılar sınırlıdır. Bu, sanayi üretiminin büyümesini engellemektedir.

Siyasi krizler ve güvenlik sorunları, sanayi yatırımlarını engelleyebilmekte ve sanayi tesislerinin işletilmesini zorlaştırmaktadır.

Somali'deki sanayi sektörü, tarım ve hayvancılık sektörlerinin yan ürünlerini işleyen birkaç sektörden oluşur. Somali'deki sanayi sektörünün başlıca kısmını gıda işleme oluşturur. Bu sektörde yerel ürünler, özellikle tarım ve hayvancılık ürünleri işlenmektedir. Süt ürünleri, et işleme, balık işleme, un ve tahıl işleme gibi alanlar oldukça yaygındır. Şeker ve yağ üretimi, Somali'nin gıda sanayi alanındaki diğer önemli üretim dallarındandır.

İnşaat malzemeleri üretimi, gelişmekte olan inşaat sektörü, şehirleşme ve altyapı projeleri için önemli bir yer tutmaktadır. Tuğla üretimi, çimento ve diğer inşaat malzemelerinin üretimi, Somali'nin sanayi sektöründe büyüyen bir alan olmuştur.

Özellikle tekstil ve giyim üretimi daha küçük ölçekte faaliyet göstermektedir. Bu sektör, yerel pazara yönelik giysiler ve tekstil ürünleri üretmeye odaklanmıştır.

Petrol ve doğal gaz rezervleri, gelecekteki sanayi büyümesi için önemli potansiyel taşımaktadır. Ancak bu sektörler, henüz yeterince gelişmemiştir. Buralarda, yerel yönetimlerce ve uluslararası yatırımların artırılması gerekmektedir. Son olarak yapılan anlaşma çerçevesinde karada ve açık denizde Türkiye'ye petrol ve doğalgaz arama imtiyazı verilmiştir. Somaliland ve Puntland gibi Eyaletlerde çeşitli Şirket ve Ülkelerin petrol ve doğalgaz arama imtiyazları bulunmaktadır.

Sanayi sektörünün gelişmesi için uluslararası yardımlar ve dış yatırımlar önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası kuruluşların yanı sıra bazı ülkeler, Somali'nin ekonomik kalkınmasını desteklemek amacıyla sanayi altyapısının güçlendirilmesine yönelik projelere yatırım desteği vermektedir. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası ve diğer yardım kuruluşları, Somali'nin sanayi sektörünü geliştirmeye yönelik projeler sunmaktadır. Bu yardımlar, altyapı geliştirme, iş gücü eğitimi, enerji temini ve yatırım ortamını iyileştirmesi alanlarını kapsamaktadır. Somali, yerli sanayisini geliştirmek ve ekonomisini çeşitlendirmek için yabancı yatırımları çekmeye çalışmaktadır. Somali hükümeti, sanayinin büyümesine olanak sağlamak için özellikle serbest ticaret bölgeleri ve yatırım teşvikleri gibi stratejiler geliştirmektedir.

Sanayi sektörü, birçok engelle karşı karşıyadır. Bu engeller, sadece sanayinin büyümesini değil, aynı zamanda yerel halkın iş gücü potansiyelini de olumsuz etkileyebilmektedir;

- Özellikle kırsal ve uzak bölgelerde güvenlik sorunları, sanayi yatırımlarını tehdit etmektedir. Siyasi istikrarsızlık, şirketlerin ve yatırımcıların projelerini yürütme konusunda büyük engeller yaratmaktadır.
- Enerji altyapısı yetersizdir. Elektrik üretimi ve dağıtımı, sanayi sektörünün büyümesi için kritik öneme sahiptir. Ancak yetersiz enerji altyapısı, üretim süreçlerinin sürekli olarak kesintiye uğramasına neden olabilmektedir.
- Somali'deki iş gücü, sanayi sektörünün ihtiyaçlarına göre yeterince eğitilmiş değildir. Bu nedenle, sanayide çalışacak nitelikli iş gücü bulmak zordur. Bununla birlikte, mesleki eğitimlerin artırılması ve iş gücünün sanayiye uygun hale getirilmesi gerekmektedir.
- Somali'deki finansal piyasalarda yatırım yapma konusunda güven eksiklikleri bulunmaktadır. Yatırımcılar, yüksek riskli bir ortamda faaliyet göstermeyi istemeyebilir. Bu durum, sanayi yatırımlarının sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Hükümet, sanayi sektörünü geliştirmek ve ekonomiyi çeşitlendirmek amacıyla çeşitli politikalar geliştirmektedir;

- Sanayi sektörünün büyüebilmesi için enerji, ulaşım ve su altyapısının geliştirilmesi,
- Yabancı yatırımcılar için özel teşvikler ve serbest ticaret bölgeleri gibi stratejiler geliştirilmesi,
- İş gücünün, özellikle sanayi sektörüne uygun mesleki eğitimlerle desteklenmesi çabaları,
- Somali'nin doğal kaynakları ve mevcut altyapısı göz önüne alındığında, gıda işleme, inşaat malzemeleri üretimi ve petrol işleme gibi sektörlerin geliştirilmesi, çabaları bulunmaktadır.

➤ Hizmetler

Hizmetler sektörü, ülke ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturan, ancak gelişimi zorlu süreçlerden geçen bir sektördür. Somali, tarihsel olarak tarım ve hayvancılıkla öne çıkmış olsa da son yıllarda hizmetler sektörü de ekonomide daha fazla yer almaya başlamıştır. Bu sektördeki büyümede özelleşme ve dijitalleşme gibi modern eğilimler de etkili olmuştur, genellikle ticaret, finans, turizm, ulaşım, telekomünikasyon, eğitim ve sağlık gibi alanlarda görülmektedir. Ancak, uzun süreli iç savaşlar, siyasi istikrarsızlık, altyapı eksiklikleri ve güvenlik sorunları gibi engeller, hizmetler sektörünün tam anlamıyla gelişmesini engellemiştir.

Tarihsel olarak önemli bir ticaret yolu üzerinde yer almakta olan Somali'de limanlar aracılığıyla ticaret yapmak oldukça yaygındır. Mogadişu, Berbera, Kismayo ve Bossaso gibi liman şehirleri, bölgesel ticaretin merkezleri olmuştur. İç pazarda ise perakende sektörü giderek daha fazla gelişmektedir.

Son yıllarda, özellikle başkent Mogadişu gibi şehirlerde, büyük alışveriş merkezleri ve perakende mağazaları açılmaktadır. Gelişen orta sınıf ve artan tüketici talebi ile paralel bir gelişim göstermektedir. İnternet erişiminin artmasıyla birlikte, e-ticaret sektörü de büyümektedir. Ancak, internet altyapısının sınırlı olması ve güvenlik endişeleri bu alandaki büyümeyi kısıtlayabilmektedir.

Telekomünikasyon sektörü açısından oldukça hızlı bir gelişim göstermiştir. Özellikle mobil telefon kullanımı, Somalilerin yaşamında büyük bir yer tutmaktadır. 1990'ların sonlarından itibaren, ülkede mobil iletişim ve internet hizmetleri hızla yayılmaya başlamıştır. Somali'de birçok yerel mobil operatör bulunmaktadır.

- Hormuud Telecom; 2002 yılında kurulan Hormuud, Somali'nin en büyük telekomünikasyon şirketidir. GSM mobil hizmetleri, mobil para transferi hizmetleri ve sabit hat hizmetleri sunmaktadır. Hormuud, 2024 yılında Somali genelinde 5G hizmetlerini başlatarak internet hızlarını ve bağlantıyı iyileştirmiştir.
- SomTel; hem Somaliland hem de Puntland'da faaliyet göstermekte olup GSM mobil hizmetleri, internet hizmetleri ve mobil para transferi hizmetleri sunmaktadır. Bu bölgelerdeki telekomünikasyon altyapısını iyileştirmede önemli bir rol oynamaktadır.
- Telesom; Somaliland merkezli Telesom, mobil ses, veri ve mobil para hizmetleri sağlamaktadır. Bölgedeki geniş kapsama alanı ve güvenilir ağ hizmetleriyle bilinmektedir.
- NationLink; Somali genelinde mobil ses ve veri hizmetleri sunmaktadır. Önemli bir pazar payına sahiptir ve güvenilir ağ hizmetleriyle bilinmektedir.
- Golis Telecom; Kuzeydoğu Somali'ye hizmet veren Golis Telecom, GSM mobil hizmetleri, internet hizmetleri ve mobil para transferi hizmetleri ile Somaliland ve Puntland'daki büyük şehirleri ve 40'tan fazla ilçeyi kapsamaktadır.
- Telcom; GSM mobil hizmetleri sunmakta olup Somali telekomünikasyon pazarında önemli bir varlığa sahip olup müşterilerine çeşitli ön ödemeli ve faturalı planlar sunmaktadır.
- SomLink; Somali'deki rekabetçi telekomünikasyon ortamına katkıda bulunarak mobil ses ve veri hizmetleri sunmaktadır.
- SomNet; Somali'de bağlantı ve iletişim hizmetlerini geliştirmeyi amaçlayan mobil ve internet hizmetleri sağlamaktadır.

Mobil para transferi ve dijital ödeme sistemleri oldukça popülerdir. Zaad, EVC Plus gibi dijital ödeme platformları günlük yaşamda önemli bir rol oynamaktadır.

Ulaşım sektörü, iç ulaşım ve uluslararası taşımacılık için kritik bir öneme sahiptir. Somali'deki uluslararası hava yolu taşımacılığı, özellikle diasporanın yoğun olduğu Dubai gibi bölgelere yapılan uçuşlarla büyüme göstermektedir. Mogadişu'daki Adan Adde Uluslararası Havaalanı ve Hargeisa'daki havaalanı, önemli ulaşım noktalarıdır.

Tarihsel süreç içerisinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde de kullanılan 12 liman (Zeila, Bullaxar, Berbera, Bosaso, Alula, Eyl, Hobyo, El Maan, Mogadishu, Merca, Barawe, Kismayo) bulunmakla birlikte yeni açılan/açılacak olan limanların dışında şu anda aktif olan 4 ana limanı bulunmaktadır ve bu limanlar hem ulusal hem de bölgesel ticaret için önemlidir. Berbera, Bossaso, Mogadişu ve Kismayo Limanları, ticaret ve lojistik açısından önemli merkezlerdir. Ülke içi taşıma genellikle kara yoluyla yapılmakla birlikte karayolu altyapısı sınırlıdır.

Turizm sektörü, güvenlik sorunları ve altyapı eksiklikleri nedeniyle yeterince gelişmemiştir. Ancak, Somali'nin doğal güzellikleri, tarihi mirası ve kültürel zenginliklerinin yanı sıra uzun kumsallar, doğal rezervler ve safari alanları ile turizm için cazip bir destinasyon potansiyeli taşımaktadır. Aden Körfezi çevresindeki tarihi yerleşim alanları, antik kalıntılar ve geleneksel Somali kültürü, turistler için potansiyel cazibe oluşturabilecektir. Bununla birlikte, güvenlik sorunları ve yetersiz altyapı, turizmin gelişmesini engellemiştir.

Somali'de eğitim ve sağlık sektörü de hizmet sektörünün önemli bileşenlerindendir. Ancak bu alanlarda büyük eksiklikler ve altyapı sorunları yaşanmaktadır. Özellikle ilkokul ve ortaokul seviyelerinde okullaşma oranı düşüktür. Eğitim sistemi, devlet ve özel sektörün katkılarıyla kısmi olarak iyileşmeye başlamış olsa da sınırlı eğitim altyapısı özel sektör tarafından giderilmeye çalışılmaktadır.

Ülkede sağlık altyapısı yetersizdir ve sağlık hizmetleri genellikle uluslararası yardımlar ve STK'lar tarafından sağlık hizmetleri sağlanmaktadır. Bu nedenle, sağlık hizmetlerine erişim, özellikle kırsal alanlarda ciddi şekilde sınırlıdır.

Dolayısıyla, hizmetler sektörü birçok zorlukla karşı karşıyadır. Bunlar, altyapı eksikliklerinden güvenlik sorunlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Güvenlik sorunları, hizmet sektörü için büyük bir engel teşkil etmektedir. Özellikle ülkenin güney ve orta bölgelerinde terör gruplarının faaliyetleri ticaretin ve hizmetlerin gelişmesini engellemektedir. Bu durum, turizm, ulaşım ve perakende sektörlerinde büyümeyi sınırlamaktadır. Ayrıca, yol, enerji ve sağlık altyapısının yetersiz olması hizmetlerin sunulmasını ve dijitalleşmenin hızla ilerlemesini engellemektedir. Hizmet sektöründe çalışacak nitelikli iş gücü eksikliği, özellikle genç nüfusun eğitimi ve iş gücü becerileri açısından bir engel teşkil etmektedir. Mesleki eğitim ve teknik beceriler üzerine yatırımların artırılması gerekmektedir. Finansal piyasalarda düzenlemeler zayıftır. Bu, işletmelerin finansmana erişimini zorlaştırmakta ve yeni girişimlerin önünü tıkamaktadır. Dijital ödemeler ve mobil bankacılık sektöründe bazı gelişmeler olsa da modern finansal sistem hala gelişmemiştir.

Kısaca hizmetler sektöründe; elektrik, yol, sağlık ve eğitim altyapılarının güçlendirilmesi, barış ve güvenliğin sağlanması, e-ticaret ve dijital ödemelerde ülkenin genç nüfusu, teknolojik gelişmelere olan ilgisi ve stratejik konumu, hizmetler sektörünün büyümesi için önemli fırsatlar sunmaktadır. UNICEF'e göre, Somali'de ilkokul çağındaki çocuklar için dünyanın en düşük kayıt oranlarından birine sahip ve çocukların yalnızca %30'u okula gidebilmektedir, bunların yalnızca %40'ı kız öğrenci. Ayrıca, kırsal kesimde çocukların yalnızca %18'i okula gidebilmektedir. Yine

Dünya Sağlık Örgütü-WHO verilerine göre, Somali'deki uzun süreli krizler ve siyasi istikrarsızlık, sağlık sistemlerini bozarak büyük bir performans düşüklüğüne yol açmıştır.

➤ **Madencilik**

Madencilik, ülkenin ekonomik potansiyelini artırma adına önemli bir sektör olarak görülmektedir, ancak madencilik endüstrisi, diğer birçok sektörde olduğu gibi uzun süren iç çatışmalar, altyapı eksiklikleri ve güvenlik sorunları nedeniyle gelişme aşamasındadır. Bununla birlikte, ülke başta mineraller, petrol ve doğal gaz olmak üzere yer altı kaynakları konusunda büyük bir potansiyele sahiptir ve bu kaynakların değerlendirilmesi, ülkenin ekonomisini çeşitlendirebilecektir. Potansiyel hakkında yeterli bilgi olmamakla birlikte, son yıllarda bu kaynakların keşfi ve potansiyelinin araştırılması, madencilik faaliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. BM eski raporlarına göre Somali'de önemli miktarda uranyum rezervi bulunmaktadır. Ancak, siyasi istikrarsızlık zayıf kurumsallaşma yapısı Ülkenin madencilik sektöründen doğru veri elde etmeyi zorlaştırmaktadır. Somali'de madencilik hakkı verilen ülkeler arasında Avustralya'dan East African Mining Corporation ve Range Resources limited şirketi yer almaktadır. Sektör uzmanları Somali madencilik sektörünün ülkenin en önemli sektörlerinden biri olma potansiyeline sahip olduğuna inanmaktadır.

Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ne kıyısı olan bölgelerinde petrol rezervlerinin bulunduğu belirtilmektedir. Özellikle, Galkayo, Puntland ve Somaliland gibi bölgelerdeki petrol yatakları hakkında çeşitli uluslararası enerji şirketleri araştırmalar yapmaktadır. Doğal gaz rezervleri açısından güney kıyıları ve deniz altı rezervleri konusunda keşifler devam etmektedir.

Somali, yer altı maden kaynakları bakımından zengin bir ülkedir. Ancak bu potansiyelin büyüklüğü keşiflerle sınırlıdır;

- Golis dağları ve Puntland bölgesinde demir cevheri yatakları bulunduğu belirtilmektedir.
- Bazı bölgelerinde bakır yataklarının bulunduğu tespit edilmiş olup, önemli bir bakır üreticisi olma potansiyeli bulunmaktadır.
- Orta bölgeleri kömür rezervleri açısından potansiyel taşımaktadır.
- Çeşitli bölgelerde, özellikle Sool ve Sanag bölgeleri gibi alanlarda atın ve değerli metaller ile Galmudug eyaletinde altın kaynakları olduğu belirtilmektedir. Ancak, alanda yapılmış olan araştırmalar sınırlıdır.

Bazı bölgelerde, tuğla ve inşaat malzemelerinin üretimine yönelik inşaat sektörünün büyümesine katkıda bulunacak kil yatakları mevcuttur.

Madencilik potansiyeli, özellikle dış yatırımcılar için cazip hale gelmektedir. Ancak, güvenlik sorunları ve altyapı eksiklikleri nedeniyle yabancı yatırımcılar için riskler bulunmaktadır. Buna karşın, Puntland ve Somaliland gibi daha istikrarlı bölgelerde bazı yerli şirketler ve uluslararası şirketler, mineral arama ve çıkartma faaliyetlerine başlamıştır.

Madencilik sektörüne yönelik yasal düzenlemeler, Federal Hükümet ve yerel yönetimlerin kontrolündedir. Enerji ve doğal kaynaklar bakanlıkları, madencilik faaliyetlerinin düzenlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, ülkedeki hukuki belirsizlikler, sektörün gelişmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, altyapı eksiklikleri, özellikle ulaşım ve enerji altyapısının yetersizliği, madencilik sektörünün verimli bir şekilde işlemlerini engellemektedir. Madencilik şirketleri, madenlere erişim ve üretim tesisleri kurma konusunda büyük zorluklar yaşamaktadır. Hükümetin etkinliğinin ve sektör düzenlemelerinin sınırlı olması yatırımcıların sektöre girmesini engelleyen en önemli faktörlerden biridir. Madencilik sektörü için gerekli olan nitelikli iş gücü eksikliği, sektördeki verimliliği sınırlayan bir diğer etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası şirketler ve organizasyonlarla iş birliği, teknoloji transferi ve finansal kaynak sağlama konusunda Somali için madencilik sektöründe önemli fırsatlar yaratabilecektir.

➤ Enerji

Enerji sektörü, ülkenin kalkınma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, enerji altyapısının yetersizliği ve güvenlik sorunları, sektördeki büyümeyi ve gelişmeyi engelleyen ana faktörlerdir. Bu sektördeki fırsatlar büyük olmasına rağmen, mevcut durum hâlâ gelişme aşamasındadır. (EK-4 Enerji Bilgi Notu)

- Somali enerji tarifeleri dünyanın en pahalıları arasındadır ve yerel ekonomik faaliyetleri canlandırmak için başat rol oynamakta olup etkili bir şekilde ele alınmalıdır,
- Somali'nin elektrik üretimi için ithal dizel yakıtla olan bağımlılığını azaltmak, uygun fiyatlı, sürdürülebilir ve yaygın olarak erişilebilir enerjiye ulaşmak için elzemdir. Ham petrolü veya düşük kaliteli yakıtı yerel olarak işleyerek tam rafine ithalata olan bağımlılığını azaltma yoluna gitmek bir çözüm olarak geliştirilebilir.
- Somali'nin diğer Doğu Afrika ülkelerine kıyasla düşük enerji tüketimi enerji sektöründe stratejik gelişime olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Somali'nin enerji üretim zinciri özel sektörün elinde, parçalanmış bir yapıya sahip olup, komşu Doğu Afrika ülkeleri daha güvenilir ve uygun fiyatlı elektrik hizmetlerine yol açan, farklı özel sektör katılımı derecelerine sahip daha merkezi sistemler sergilemektedir.
- Enerji sektörünü iyileştirmek amacıyla zengin fosil yakıt, güneş ışığı, rüzgar ve su kaynaklarından yararlanabilme potansiyeli vardır.
- Yakıt ithalatının merkezileştirilmesi fiyat istikrarı ve uygunluğu açısından daha stratejik bir politika olacaktır.
- Hükümet desteği ve özel sektör inovasyonundan yararlanan bir kamu-özel sektör işbirliği daha iyi bir enerji ekosistemi yaratacaktır.
- Somali'nin mevcut elektrik üretim kapasitesi yaklaşık 400 MW'tır ve çoğunlukla dizel jeneratörlerden elde edilir. Bu kapasite, ülkenin artan enerji taleplerini karşılamak için yetersizdir ve birçok vatandaşın elektriğe erişimini sınırlamaktadır.
- 29 Ocak 2021'de kurulan Aryva Energy Sdn. Bhd. Jubaland Eyaletinde faaliyet göstermekte olup, enerji çözümleri konusunda uzmanlaşmış bir Malezya şirkettir.

Şirket, aşırı hava koşullarında hızlı dağıtım ve dayanıklılık için tasarlanmış yüzen güneş sistemleri de dahil olmak üzere yenilenebilir enerji teknolojilerine odaklanmaktadır. Yaklaşık 50 MW güneş enerjisi kapasitesi üretecek, 2000'den fazla doğrudan iş yaratacak ve yüzen güneş panellerinin kullanımı nedeniyle çevresel etkiyi en aza indirecek proje üzerinde çalışmaktadır.

- 2014 yılında kurulan BECO (Hormuud Energy-Beco Power), Güney Orta Somali'deki elektrik iletim ve dağıtım sistemlerinin çoğuna sahip olan ve bunları işleten, büyük sanayilere ve yerleşim alanlarına kaliteli ve güvenilir elektrik hizmetleri sağlayan Somali merkezli bir enerji şirkettir. Yaklaşık 168 milyon kWh üretim kapasitesi ile 3.150.000 ton CO2 azaltımı sağlayacak 300 MWh pil depolama sistemine sahip 100 MW Güneş çiftliği projesi üzerinde çalışmaktadır.
- 10 yılı aşkın deneyime sahip Target Group Ltd, Somali, Mogadişu merkezli, yenilenebilir enerji, güç üretimi, inşaat ve iç tasarım konusunda uzmanlaşmış bir şirkettir. Şirketin portföyünde 80'den fazla tamamlanmış proje bulunmaktadır ve çeşitli bir müşteri kitlesine hizmet vermektedir.
- Mogadişu'da kurulan Afrika Boynuzu Güneş Panelleri Tesisi (HASPP), Somali ve tüm Doğu Afrika bölgesine yüksek kaliteli güneş enerjisi aksesuarları tedarik etmeye adanmış öncü bir üretim tesisidir.
- Mevcut özel mini şebekeleri ve parçalanmış ağları tutarlı bir çerçeveye entegre etmek için, ana yük merkezlerine odaklanmaya ihtiyaç bulunmaktadır.
- İletim ve dağıtım altyapısı, ekipman değişimi, teknoloji benimseme ve personel yetkinliğine önemli miktarda yatırım yapılmasını gerektirmektedir.
- Mevcut altyapısının kapasitesini genişletmek, yetersiz hizmet alan ve kırsal bölgelerdeki zayıf erişilebilirliği ele almak için de acil ihtiyaçlar bulunmaktadır.
- Yeni kurulan Somali Ulusal Elektrik Şirketi (SONEC), 3 yan kuruluşu olan SONEC Elektrik Şirketi, SONEC İletim ve Dağıtım Şirketi ve SONEC Holdings ile ana şirket olarak hizmet verecektir. Bu şirket, elektrik satın alımını, iletim ve dağıtım altyapısının kontrolünü ve elektrik dağıtımçılarına elektrik satışını denetleyecektir. SONEC Ltd, elektrik satın alımını, iletim ve dağıtım altyapısının kontrolünü ve operasyonel işlevleri denetleyen ana şirket olacaktır.
- Somali'nin elektrik sektörü, yatırım çekmek, güvenilir elektrik tedarikini sağlamak ve hem üreticiler hem de alıcılar için net ve adil koşullar sağlamak için yapılandırılmış bir PPA çerçevesine ihtiyaç duymaktadır.
- Somali, merkezi bir sistemin olmaması nedeniyle jeolojik ve enerji verilerini yönetmede büyük kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Önemli veriler ya dağınıktır, dış kuruluşlar tarafından tutulmaktadır ya da güncelliğini yitirmiştir. Ulusal Jeoloji ve Enerji Bilgi Sistemi (NGEIS), Somali'ye ait tüm jeolojik ve enerji verilerini bir araya getirecek ve güvence altına alacak merkezi bir platform olarak tasarlanmıştır.

Elektrik üretimi, genel olarak düşük kapasiteyle gerçekleşmektedir ve çoğunlukla özel şirketler tarafından sağlanmaktadır. Ülke genelinde elektrik şebekesi sınırlıdır ve genellikle büyük

şehirlerde ve ticari merkezlerde hizmet verilmektedir. Elektriğe erişim oranı, Mogadişu gibi büyük şehirlerde bazı altyapı iyileştirmeleri olsa da özellikle kırsal alanlarda oldukça düşüktür. Elektrik şebekesi, ülke çapında yaygın değildir ve genellikle yerel şebekeler ile sınırlıdır.

Mevcut elektrik üretimi, büyük ölçüde termik santrallere dayanmakta olup, bu santraller fosil yakıt kullanmaktadır. Dizel jeneratörler ve petrol ile çalışan tesisler, enerji üretiminin ana kaynağıdır. Ancak, bu tür santrallerin verimliliği düşüktür ve maliyetler oldukça yüksektir.

Somali, yenilenebilir enerji kaynakları açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi potansiyeli, ülkedeki enerji ihtiyacını karşılayabilecek seviyelerdedir. Ayrıca, son zamanlarda geliştirilen ve dalgalardan enerji üretebilen teknolojiler açısından potansiyeli büyük fırsatlar sunmaktadır.

Somali, güneş enerjisi açısından oldukça avantajlı bir konumda yer almaktadır. Ülkenin yüksek güneşlenme süresi (yıllık ortalama 6-9 saat), güneş enerjisi yatırımlarını cazip hale getirmektedir.

Rüzgar enerjisi açısından da Somali büyük potansiyel taşımaktadır. Kıyı bölgeleri ve dağlık alanlar rüzgar enerjisi üretimi için elverişli alanlar sunmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları, özellikle uzak ve kırsal bölgelerde enerji ihtiyacını karşılama potansiyeli taşımaktadır.

Biyokütle, geleneksel enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır. İnsanlar, odun, dallarla ve günlük yaşamda üretilen atıklardan enerji elde etmektedir. Bu tür enerji kullanımı, düşük maliyetli olsa da verimlilik ve sürdürülebilirlik açısından sınırlı kalmaktadır.

Kırsal bölgelerde, özellikle tuzlu su ve orman kıtlığı nedeniyle odun, geleneksel enerji kaynağı olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. Ancak, bu durum çevre kirliliği ve ormanların tahribatına yol açmaktadır.

Kısaca, enerji altyapısı, genellikle yetersizdir ve geliştirilmesi gerekmektedir. Elektrik üretim kapasitesi sınırlı olup, ülke genelinde şebeke sistemi de yaygın değildir. Elektrik üretim ve dağıtımını iyileştirebilmek için önemli altyapı yatırımları gerekmektedir. Siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar, enerji altyapısının gelişmesini engelleyen en önemli faktörlerden biridir. Enerji yatırımları yapmak isteyen yabancı yatırımcılar, güvenlik ve siyasi belirsizlikler nedeniyle ülkede faaliyet göstermekten çekinmektedir. Somali, enerji sektörüne yönelik finansal kaynaklardan yoksundur. Elektrik üretimi ve yenilenebilir enerji projeleri için gerekli sermaye ve finansman, genellikle uluslararası yardımlar ve özel sektör yatırımlarına bağlıdır. Enerji sektöründe modern teknolojilerin kullanımı sınırlı olup, sektördeki büyük fırsatları değerlendirebilmek için yenilenebilir enerji teknolojileri ve enerji verimliliği uygulamalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, güvenlik, altyapı ve finansal kaynaklar gibi zorlukların aşılması gerekmektedir.

4. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Diğer Bilgiler

➤ İş Kültürü

İş Kültürü, geleneksel Somali toplum yapısının, İslam kültürünün ve Afrika'daki genel iş yapma yöntemlerinin etkisiyle şekillenmiştir. Somali'de iş yapmak, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi, kişisel ilişkilerin, saygının ve güvenin çok önemli olduğu bir süreçtir. Ancak, ülkede devam eden siyasi istikrarsızlık ve güvenlik sorunları, iş dünyasında belirli zorluklara yol açabilmektedir. Buna rağmen, Somali'deki iş kültürü, özellikle girişimcilik, aile bağları ve yerel iş ağıları, güçlü kişisel ilişkiler ve karşılıklı güven gibi unsurlar ile öne çıkmaktadır.

İş görüşmeleri genellikle samimi bir şekilde başlar ve kişisel konular konuşulabilir. İnsanlar, işten önce aile, sağlık ve genel refah durumları hakkında sohbet ortamı tercih edebilmektedir. Karşılıklı güvenin oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla genellikle doğrudan ve açık iletişim tercih edilir. Ancak, kültürel olarak saygılı bir dil kullanımı önemlidir. Büyük bir yaştaki bir kişiye veya otoriteye hitap ederken, saygılı bir dil ve yaklaşım benimsenmektedir.

İş toplantıları bazen zaman alabilir ve çok resmi olmaktan ziyade samimi bir ortamda gerçekleşebilmektedir. Ancak, resmi bir toplantı yapılacaksa, zamanın doğru yönetilmesi ve disiplinli bir davranış sergilenmesi beklenmektedir.

Somali'deki iş dünyasında, aile bağları ve aile şirketleri önemli bir yer tutar. Birçok iş, aile bireyleri tarafından yönetilmektedir ve aile üyeleri arasındaki güçlü bağlar, iş hayatında da devam etmektedir. İşletmeler genellikle aile işletmeleri şeklinde faaliyet gösterir. Aile üyeleri, iş kararlarında önemli bir rol oynar ve işletmelerde genellikle birlikte çalışırlar. İş dünyasında tanıdıklar ve ilişkiler, iş fırsatları yaratma noktasında büyük bir önem taşır.

Somali'deki iş kültüründe, zaman yönetimi ve zamanın geçişi genellikle daha esnek ve rahat bir şekilde ele alınır. Diğer birçok kültürden farklı olarak Somali'de iş toplantıları bazen zamanında başlamayabilmekte, süresi uzayabilmektedir. Bu, kültürel bir özellik olarak kabul edilmekle birlikte bu durum bazı Batılı iş kültürlerine alışık olan kişiler için bir zorluk oluşturabilmektedir.

Somali, girişimci ruhun yüksek olduğu bir ülkedir. Somali'deki iş kültürü, girişimci bir yaklaşıma dayanır. Ülkede ticaret ve iş yapma geleneği köklüdür ve çoğu zaman küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından yönetilir. Birçok kişi, küçük ölçekli işlerini büyütme ve fırsatları değerlendirme konusunda istekli ve kararlıdır. Küçük işletmeler ülkedeki ticaretin büyük kısmını oluşturmaktadır. Çoğu işletme, yerel pazarlara odaklanır ve ticaret, özellikle gıda, giyim, inşaat malzemeleri gibi alanlarda yaygındır. Somali'nin çeşitli bölgelerinde geleneksel ticaret yolları hâlâ etkin bir şekilde işlemektedir.

Somali, İslam ülkesi olduğundan, iş kültüründe İslami değerler büyük bir etkiye sahiptir. İslam dini, iş yapma biçimlerine doğrudan etki eder ve bu değerler, günlük iş yaşamında görünmektedir. İş hayatında adalet, dürüstlük ve güven gibi değerler çok önemlidir. İnsanlar, iş yaparken bu prensiplere bağlı kalmaya özen gösterirler. Ayrıca, işlerde faiz (riba) gibi unsurlardan kaçınılmaktadır. Ramazan ayı ve diğer dini tatillerde, iş faaliyetleri genellikle yavaşlar ve iş saatleri değişebilmektedir. Ramazan boyunca oruç tutan iş insanları, çalışma saatlerini azaltabilmekte veya çalışma düzenlerini değiştirebilmektedirler.

Somali iş dünyasında, kararlar genellikle hiyerarşik bir yapıya dayanarak alınır ve aile bağları ile birlikte otoritenin rolü büyüktür. Üst düzey yöneticilere karşı büyük bir saygı gösterilir. Karar alma süreçlerinde genellikle otoriteye sahip kişiler son kararı verir. İş kararları, çoğu zaman toplu bir karar alma süreci ile gerçekleşmekle birlikte önemli ve stratejik kararlar aile üyeleri ya da işin başındaki kişilerin inisiyatifiyle alınabilmektedir.

Geleneksel iş kollarında, kadınların iş gücündeki rolü sınırlı olmakla birlikte son yıllarda kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımı, özellikle ticaret ve küçük işletmelerde aktif oldukları gözlemlenmekte, zanaat işleriyle uğraşmanın yanı sıra hizmet sektöründe çalışmaktadırlar.

Bazı toplumsal engeller nedeniyle kadınlar, özellikle büyük şirketlerde ya da kamusal alanda daha az temsil edilmekle birlikte, Somali'nin bazı bölgelerinde kadınların iş dünyasında daha fazla yer aldığı ve kadın girişimciliğinin arttığı görülmektedir.

Kısaca iş kültürü açısından değerlendirildiğinde, Somali “failed state” olabilir ancak “failed society” değildir. Ticaret kültürü köklü ve toplum genelinde yaygındır.

➤ **Para Kullanımı (kredi kartı, çek dahil)**

Somali'de para kullanımı genellikle nakit bazlıdır ve geleneksel ödeme yöntemleri yaygındır. Ancak son yıllarda dijital ödeme sistemlerinin gelişmeye başlamasıyla, kredi kartları, çekler ve mobil ödeme gibi alternatif ödeme yöntemlerine yönelik de bir ilgi artışı gözlenmektedir. Somali'deki ekonomik ortam ve altyapı, finansal hizmetlerin kullanımını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle, Somali'de para kullanımı, ülkenin yerel koşullarına, güvenlik durumuna ve finansal sistemin gelişmişliğine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

Somali'de hala en yaygın ödeme yöntemi nakittir. Ülkede, bankalar ve finansal altyapı sınırlı olduğundan, geleneksel nakit işlemler öne çıkmaktadır. Ticaret, günlük alışverişler ve birçok işlem nakit olarak yapılır.

Somali Şillingi (SOS), Somali'nin yerel para birimidir ancak Somaliland dışında kullanımı çok sınırlıdır, çoğu işlem ABD doları üzerinden yapılmaktadır.

Kredi kartı kullanımı, büyük şehirlerde, özellikle Mogadişu gibi ticaretin yoğun olduğu bölgelerde, bazı uluslararası işletmeler, otel ve restoranlar gibi yerlerde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, kredi kartı sistemleri henüz yaygınlaşmamıştır. Finansal altyapının yetersiz olması, kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasına engel teşkil etmektedir.

Çek kullanımı oldukça sınırlıdır ve genellikle büyük işletmeler veya uluslararası ticaret yapan şirketler arasında kullanılır. Çekler, bankacılık altyapısının daha yaygın olduğu ülkelerdeki kadar yaygın değildir.

Somali'deki bankacılık ve finansal altyapının sınırlı olması nedeniyle, mobil bankacılık, dijital ve mobil ödeme sistemleri büyük bir gelişim göstermiştir. Özellikle kırsal bölgelerdeki insanlara finansal erişim sağlamak için önemli bir araçtır. M-pesa, Airtel Money gibi mobil ödeme sistemleri oldukça yaygındır. Bu tür sistemler, kullanıcıların mobil cihazları aracılığıyla para

gönderme, alım satım yapma ve ödemeleri kolayca gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Mobil ödeme sistemlerinin yaygın olması, dijital cüzdanların kullanımını da artırmıştır. Bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan birçok kişi, bu tür mobil ödeme uygulamalarıyla günlük işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Öte yandan, Somali'deki bankaların da mobil bankacılık hizmetlerine yönelik yatırımlar yapmaya başladığı gözlenmektedir. Bu durum, özellikle yurt dışındaki Somalililer için para göndermek ve almak gibi işlemleri kolaylaştırmaktadır. Somali'deki düşük bankacılık penetrasyonu nedeniyle, uluslararası para transferi ve gönderme işlemleri de büyük bir önem taşımaktadır. Somali, dünya çapında büyük bir göçmen nüfusuna sahip olduğundan, yurtdışındaki Somalililer sık sık ülkedeki yakınlarına para göndermektedir.

Hawala Sistemi, Somali'de para gönderme ve alma için yaygın olarak kullanılan geleneksel bir yöntemdir. Bu sistemde, para bir kişiden başka birine, herhangi bir banka aracılığı olmadan aktarılır. Gönderici ve alıcı, belirli bir güvenilir kişi veya ağ aracılığıyla para gönderir ve alır. Bu sistem finansal sisteme daha erişilebilir bir alternatif sunmaktadır.

Somali'deki finansal altyapı, uzun yıllar süren çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle zayıf seviyededir. Ancak, son yıllardaki gelişmelerle birlikte bazı uluslararası bankalar, Somali'deki faaliyetlerini genişletmeye başlamıştır.

Bazı yerel bankalar ve Türkiye Ziraat Katılım Bankası faaliyet göstermektedir, ancak bankacılık sisteminin erişilebilirliği hâlâ sınırlıdır. Ülkede ATM makineleri ve kredi kartı sistemleri, bazı büyük şehirlerde ve büyük otellerde bulunmaktadır. Mobil bankacılık ve dijital finansal hizmetler, özellikle genç nüfus arasında daha fazla ilgi görmektedir.

Kısaca, Somali'de para kullanımı, büyük ölçüde nakit üzerinden gerçekleşmektedir. Ancak, dijital ödeme çözümleri ve mobil bankacılık gibi alternatif ödeme yöntemleri giderek daha popüler hale gelmektedir. Kredi kartı ve çek kullanımı oldukça sınırlıdır ve daha çok büyük şehirlerde ve büyük işletmelerde görülmektedir. Hawala sistemi, uluslararası para transferi için önemli bir yöntem olarak öne çıkarken, güvenlik ve altyapı eksiklikleri de ödeme yöntemlerinin yaygınlaşmasını sınırlamaktadır.

➤ **Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması**

Somali vatandaşları için pasaport ilgili devlet dairelerince verilir ve pasaport, aynı zamanda yurtdışında Somali vatandaşlarını tanımlayan resmi kimlik belgesi niteliğinde olup genellikle 5 yıl geçerlidir.

Somali'ye seyahat etmek isteyen yabancı vatandaşlar için, geçici giriş vizesi (Visa on Arrival) uygulaması vardır. Bu vize, genellikle ülkede belirli bir süre kalmaya izin vermektedir. Somali'ye seyahat edenlerin çoğu, vize başvurusunu ülkeye giriş yapmadan önce yapabilir veya bazı durumlarda, havaalanında varışta vize alınabilmektedir. Ancak, bu uygulama ülke vatandaşlarına ve ikamet iznine bağlı olarak değişebilmektedir.

Vize koşulları açısından, geçerli bir pasaport, dönüş bileti ve bazen yeterli mali kaynağa sahip olduğuna dair belgeler sunması ve bazı durumlarda sağlık sigortası ve belirli aşı belgeleri de istenebilmektedir. Vize creti, ülke vatandaşlığına, vize süresine ve giriş türüne göre değişmektedir.

Somali'deki güvenlik durumu, bölgelere, eyaletlere göre değişkenlik göstermektedir. Ayrıca, tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş olan Somaliland ile kısmi özerklikleri bulunan Puntland ve Jubaland Eyaletlerinde pasaport ve vize uygulamaları değişiklik gösterebilmektedir. Somali konsoloslukları veya diplomatik misyonları ile iletişime geçerek güncel bilgilere ulaşmak tavsiye edilmektedir.

➤ Resmi Tatiller (milli gün vb.) ve Mesai Saatleri

Somali'de, İslam kültürü ve gelenekleri büyük rol oynadığı için resmi tatiller çoğunlukla İslam bayramlar etrafında şekillenmektedir.

İslam Tatiller;

- Ramazan Bayramı (Eid al-Fitr), Somali'de büyük bir coşkuyla kutlanır.
- Kurban Bayramı (Eid al-Adha) Kurbanlıkların paylaşımı ve ailece, toplu kutlamak önemlidir.
- Hicri yeni yıl, İslam takvimine göre her yılın başlangıcını işaret eder ve yılın ilk günü resmi tatil olarak kabul edilir.
- Miraç Kandili, nemlidir.
- Mevlid Kandili, Peygamber Muhammed'in doğum günü olarak kabul edilen Mevlid Kandili de önemlidir.

(Not: İslam tatiller, Hicri takvime göre değiştiği için her yıl aynı tarihlere denk gelmez.)

Somali Ulusal Tatilleri

- Somali Bağımsızlık Günü (Independence Day), 26 Haziran Somali'nin Britanya'dan bağımsızlık kazandığı gün olarak kutlanır.
- Somali Cumhuriyet Günü (Republic Day), Somali Cumhuriyeti'nin kurulmasını simgeleyen 1 Temmuz Somali'nin birleşmesinin yıldışnmdr (Güney Somali ve Kuzey Somali'nin birleşmesi).

Günlük Tatil: Cuma günü, Müslümanlar için önemli bir gündür ve Somali'de tatil günü olarak kabul edilir.

- Devlet Daireleri ve Kamu Kurumları

- Cumartesi–Perşembe: Genellikle sabah 8:00 ile akşam 4:00 arasında çalışmaktadır. Perşembe öğleden sonra, İslami inanişaya göre Cuma sayılıp ibadetler ona göre yapıldığından, tatil başlar.
- Cumartesi ve Pazar: Kamu kurumları hafta sonları çalışmaktadır.
- Özel Sektör
 - Özel sektör işletmeleri, genellikle sabah 8:00 ile akşam 5:00 arası çalışır. Ancak bu saatler, sektörlerle ve işletmelere göre farklılık gösterebilmektedir.
 - Haftalık tatil günü Cumadır ve bazen Perşembe öğleden sonra da tatil olabilmektedir.
- Ramazan Ayı
 - Ramazan ayında, özellikle oruç tutulduğu için mesai saatleri genellikle kısalmaktadır.

➤ Yerel Saat

Somali, Doğu Afrika Zaman Dilimi (East Africa Time, EAT) bölgesinde yer almaktadır. Somali'nin yerel saati, UTC+3 saat dilimindedir. Yani, Somali'nin saat dilimi, Koordinatlı Evrensel Zaman'a (UTC) göre 3 saat ileridedir. Somali'de yaz saati uygulaması veya herhangi bir saat değişikliği (kış saati, yaz saati) uygulanmamaktadır, bu nedenle yıl boyunca sabit bir saat diliminde kalmaktadır.

5. Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile ilgili Bilgiler

➤ Şirket Türleri (temsilcilik ofisi, şube, ticari acente dahil)

Somali'de şirket kurmak ve işletme faaliyetlerinde bulunmak isteyen yerli veya yabancı girişimciler için farklı şirket türleri bulunmaktadır. Bu şirket türleri, Somali'nin ticaret yasalarına ve yerel düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermektedir.

- Şahıs Şirketi (Sole Proprietorship): Bu, tek bir kişi tarafından yönetilen ve sahip olunan bir işletme türüdür. Kurulumu kolay olup maliyeti düşüktür. İşletme sahibinin kişisel, mali sorumluluğu vardır. Küçük işletmeler için tercih edilmektedir.
- Limited Şirket (Limited Liability Company - LLC): Limited Şirket (LLC), bir veya daha fazla kişi tarafından kurulan, şirket sahiplerinin kişisel mal varlıklarıyla değil, yalnızca şirkete koydukları sermaye ile sorumlu oldukları bir şirket türüdür. Ortaklar arasında koydukları sermaye oranında sınırlı sorumlulukları bulunmaktadır. Genellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için tercih edilmekle birlikte yabancı yatırımcılar için de uygundur. Kuruluş işlemleri daha karmaşıktır, ancak yönetim açısından daha fazla esneklik sunar.
- Anonim Şirket (Joint Stock Company - JSC): Bu şirket türü, çok sayıda yatırımcıya sahip olabilen ve şirket sermayesinin hisse senetleri ile temsil edildiği bir yapıdadır. Bu şirketler genellikle büyük ölçekli işletmeler için uygundur. Hisse senetleri aracılığıyla yatırımcılar

arasında sermaye paylaşımı yapılır. Bu tür şirketlerin kurulumu, yönetimi ve denetimi daha kapsamlı ve yasal düzenlemelere tabidir. Yabancı yatırımcılar için uygundur.

- **Temsilcilik Ofisi (Representative Office):** Temsilcilik ofisi, yabancı bir şirketin, Somali'deki faaliyetlerini tanıtmak, pazarlama yapmak veya pazar araştırması yapmak için kurduğu bir ofistir. Temsilcilik ofisleri, genellikle ticaret veya doğrudan satış yapamazlar; faaliyetlerini tanıtıcı bir rol üstlenirler. Temsilcilik ofisi yerel yasal izinlere tabi tutulabilmektedir.
- **Şube (Branch Office):** Şube, bir ana şirketin Somali'deki faaliyetlerini yöneten bir birimdir. Şube, ana şirketin tüm işlevlerini ve faaliyetlerini yürütebilir. Şube, ana şirketin yasal sorumluluğunu taşır ve ana şirketin ticari faaliyetlerinin bir parçası olarak faaliyet gösterebilmekte, Somali'de bir şube açarak doğrudan ticaret yapabilmektedirler.
- **Ticari Acentelik (Commercial Agency):** Ticari acentelik, bir şirketin Somali pazarında temsil edilmesini sağlamak amacıyla bir yerel acente ile yapılan anlaşmadır. Acenteler, temsil ettikleri şirketin ürünlerini veya hizmetlerini pazarlamak ve satmakla yükümlüdür. Acenteler, satış yapma ve ürün temin etme yetkilerine sahip olabilir. Ticari acente, genellikle komisyonla çalışır ve başarılı satışlar üzerinden gelir elde eder. Somali'deki acentelik düzenlemeleri, her iki taraf arasında yapılan anlaşmalara göre belirlenir ve yasal olarak belirli haklar tanır.
- **Ortak Girişim (Joint Venture):** Ortak girişim, bir yerel şirket ile yabancı bir şirketin belirli bir iş veya proje üzerinde işbirliği yaptığı bir iş yapısıdır. İki veya daha fazla şirket, sermaye, bilgi ve kaynaklarını birleştirerek ortak bir proje veya faaliyet yürütür. Ortak girişimler, genellikle riskleri paylaşmak ve yerel pazarda daha etkin faaliyet göstermek amacıyla tercih edilir. Yabancı yatırımcılar için yaygın bir seçenektir, çünkü yerel ortaklıklar yerel pazar bilgisi sağlar.

Somali'de bir şirket kurarken, yerel ticaret odası ve ekonomi bakanlığı gibi resmi otoritelerle iletişime geçmek önemlidir. İş yapmak isteyen yerli ve yabancı girişimcilerin, mevcut yasaları, yerel iş kültürünü ve pazar dinamiklerini dikkate alarak doğru şirket türünü seçmesi önemlidir.

➤ **Şirket Kurma Prosedürü (Başvuru merci, başvuru yapmaya yetkili kişi, istenen evraklar, kuruluş sermayesi vb.)**

Somali'de şirket kurma işlemleri için genellikle başvuru, Somali Ticaret Bakanlığı ve diğer ilgili kurumlarına yapılır. Şirket türüne ve faaliyet alanına göre başvuru süreçleri farklılık gösterebilmektedir;

- Şirketin kaydı ve yasal işlemleri Ticaret ve Endüstri Bakanlığında yapılır,
- Şirketlerin vergi numarası almak ve vergi beyanı yapmak için vergi dairesine,
- Sermaye yatırımı yapması durumunda ise Somali Merkez Bankasına
- Yabancı çalışanlar için Çalışma Bakanlığına,

başvurmak gerekebilmektedir.

Şirketin kurucu ortakları veya şirketin yönetim yetkisine sahip olan kişiler, şirket kurulum başvurusunu yapmaya yetkilidir. Yabancı girişimciler için, genellikle bir yerel iş ortağı ile işbirliği yapmaları gerekebilmektedir. Yerel yasa ve yönetmeliklere uyulması belirli prosedürlerin takip edilmesi gerekebilmektedir.

İstenilen Belgeler ve Evraklar:

- Başvuru Formu: Şirket kurulumu için ilgili bakanlığa sunulacak başvuru formu.
- Şirket Sözleşmesi (Articles of Association): Şirketin faaliyetlerini, yapısını, hissedarlarını ve kurallarını belirten resmi sözleşme.
- Kurucuların Kimlik Belgeleri: Şirketin kurucularının kimlik bilgilerini içeren belgeler (pasaport fotokopisi, kimlik kartı, vb.).
- Şirketin Kuruluş Belgesi: Şirketin adını, faaliyet alanını ve adresini belirten bir belge.
- Vergi Kaydı: Şirketin Somali Vergi Dairesi'ne kaydolduğunu ve vergi numarasını aldığını gösteren belge.
- Şirketin Yönetici Bilgileri: Yönetici ve diğer yöneticilerin isimleri, kimlik bilgileri.
- Sermaye Yatırımı Kanıtı: Şirketin kurulum sermayesinin bankada yatırıldığına dair belge (bankadan alınan yazı veya belgeler).
- İkamet Belgesi: Eğer yabancı yatırımcı varsa, giriş yapıldığı tarihten itibaren geçerli bir ikamet belgesi.

Yabancı Yatırımcılar İçin Belgeler:

- Yabancı Yatırımcı Belgesi: Yabancı yatırımcıların Somali'de iş yapabilmesi için özel izin ve belgeler talep edilebilir.
- Çalışma İzinleri (Foreign Worker Permits): Yabancı çalışanlar için, Somali Çalışma Bakanlığı'ndan alınacak çalışma izni belgeleri.

Şirketin Kuruluş Sermayesi

Somali'deki şirketlerin kuruluş sermayesi, şirket türüne ve faaliyet türüne bağlı olarak değişebilir. Ancak, genel olarak bazı gereksinimler vardır.

- Limited Şirketler (LLC): LLC'lerde, minimum sermaye gereksinimi yoktur. Ancak, şirketin faaliyet gösterebilmesi ve vergi düzenlemelerine uyması için yeterli bir sermaye ile kurulması önerilir. Sermaye miktarı, şirketin faaliyet alanına ve ölçeğine göre belirlenebilir.
- Anonim Şirketler (JSC): Anonim şirketlerde, genellikle daha yüksek bir sermaye gereksinimi vardır. Bu tür şirketler için minimum sermaye genellikle 500.000 USD civarındadır, ancak yerel düzenlemelere bağlı olarak değişebilir.
- Şube ve Temsilcilik Ofisleri: Yabancı şirketlerin Somali'de şube açması için belirli bir sermaye gereksinimi olabilir, ancak genellikle bu tür işletmelerde, şirketin ana

merkezinden sermaye aktarımı yapılır. Temsilcilik ofislerinde ise genellikle daha düşük sermaye gereksinimleri olabilir.

Şirket Kaydı ve Onay

- Şirket Kaydı: Şirketin kurulum belgeleri ve sermaye yatırımı, Somali Ticaret ve Endüstri Bakanlığı'na sunulduktan sonra, şirket kaydına alınır. Kaydın tamamlanması, şirketin yasal olarak faaliyet göstermesini sağlar.
- Vergi Kaydı: Şirket kaydının ardından, Somali Vergi Dairesi'ne başvurularak vergi kaydı yapılır ve vergi numarası alınır.
- İşletme Lisansı: Çeşitli sektörlerde işletme lisansı almanız gerekebilir. Lisanslar, şirketin faaliyet göstereceği sektöre göre değişebilir.

Çalışma İzinleri ve Çalışanlar

- Eğer yabancı çalışanlar Somali'de işe alınacaksa, Somali Çalışma Bakanlığı'ndan çalışma izinleri alınmalıdır.
- Ayrıca, Somali'deki işgücü yasalarına uygun olarak, çalışanlar için sigorta ve diğer işçi haklarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

İşletme Faaliyetlerinin Başlatılması

- İşletme Başlangıcı: Şirket kaydının tamamlanmasının ardından, şirket faaliyetlerine başlayabilir. Şirketin yasal olarak faaliyet gösterebilmesi için tüm belgelerin eksiksiz ve doğru bir şekilde tamamlanması gereklidir.

Özetle Şirket Kurma Süreci:

1. Başvuru: Somali Ticaret Bakanlığı'na başvuru.
2. Gerekli Belgeler: Kimlik belgeleri, şirket sözleşmesi, vergi kaydı, sermaye yatırımı belgesi, yabancı yatırımcı belgeleri (gerekliyse).
3. Sermaye: Şirket türüne göre belirlenen minimum sermaye miktarının yatırılması.
4. Şirket Kaydı: Ticaret Bakanlığı ve vergi dairesi kaydının tamamlanması.
5. İzinler ve Lisanslar: Gerekli izinler ve lisansların alınması.
6. Çalışma İzinleri: Yabancı çalışanlar için çalışma izinlerinin alınması.

Somali'de şirket kurma işlemi, karmaşık olmayan, belirli prosedürler ve yasal gerekliliklerle yönlendirilmiş olmasına rağmen, yerel ticaret danışmanlarından veya avukatlardan rehberlik alınması, sürecin doğru ve hızlı ilerlemesini sağlayacaktır.

➤ Sigorta

Somali’de sigorta sektörü, özellikle son yıllarda gelişim göstermektedir. Ülke, güvenlik ve altyapı sorunları nedeniyle sigorta hizmetlerinin sağlanmasında bazı zorluklarla karşılaşsa da sigorta sektörü giderek büyüyen ve daha fazla önem kazanmaktadır. Özel sektör tarafından sağlanan hizmet genellikle uluslararası sigorta şirketlerinin etkisi altındadır.

Somali’de sigorta şirketlerinin faaliyet göstermesi için Somali hükümeti tarafından belirli düzenlemeler ve denetimler yapılmaktadır. Sigorta şirketleri, Somali'deki Somali Sigorta Komisyonu tarafından denetlenmekle birlikte bu sektördeki denetimler ve düzenlemeler eksik veya zayıf olabilmektedir.

Somali'deki sigorta sektörü, hala gelişim aşamasında olmasına rağmen giderek büyümektedir. Ülke ekonomisinin yeniden yapılanma sürecinde sigorta, daha güvenli ve sürdürülebilir bir ticaret ortamı oluşturulması adına önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

Somali'deki sigorta sektörü, özellikle özel sektördeki sigorta şirketlerinin artmasıyla büyümeye devam etmektedir. Ülkedeki büyük projeler (örneğin inşaat, altyapı, enerji vb.) ve işgücü sigortası talebini artırmıştır.

Somali’de sigorta sektörüne olan farkındalık, bazı kesimlerde hala düşük seviyelerde olsa da, büyük şehirlerde ve iş çevrelerinde giderek artmaktadır. Çiftçiler, tarım sektörü çalışanları ve küçük işletmeler, sigorta ürünlerinden daha fazla faydalanmaya başlamıştır.

Somali'nin genel ekonomik durumu, yetersiz altyapı, güvenlik sorunları ve sınırlı finansal kaynaklar gibi faktörler, sigorta sektörünün tam potansiyeline ulaşmasına engel olabilmektedir. Ancak son yıllarda, uluslararası yardımlar, ekonomik kalkınma projeleri ve sigorta şirketlerinin artan ilgisi, sektördeki gelişmeleri hızlandırmıştır.

Somali’de sigorta sektörünün geleceği, özellikle altyapı ve ekonomik gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. İş dünyasının büyümesi, büyük altyapı projelerinin artması, tarım ve hayvancılıkla ilgili riskler, sağlık hizmetlerine erişim ve ticaretin artması, sigorta ürünlerine olan talebi artırmaktadır. Ayrıca, güvenlik sorunları ve doğal afetler gibi risklerin artması, sigorta sektörünün önemini daha da artırmaktadır.

➤ **Bankacılık Mevzuatı**

Somali'de bankacılık mevzuatı, ülkenin mali ve finansal sistemini düzenleyen yasal çerçeveleri oluşturur. Ancak Somali'nin tarihsel ve politik zorlukları, bankacılık sektörünün gelişmesini zorlaştırmıştır. Ülke, uzun yıllar boyunca iç çatışmalar, güvenlik sorunları ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle bankacılık ve finansal sistemde büyük boşluklar yaşamıştır. Yine de son yıllarda bu alanda reformlar yapılmış, gelişmeler olmuştur.

Somali’deki bankacılık sistemi, daha çok özel sektör bankaları, yabancı bankaların şubeleri ve yerel finansal kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Bankacılık sektörü, Somali Merkez Bankası'nın denetiminde faaliyet göstermektedir. Somali Merkez Bankası, ülkenin para politikasını yöneten ve bankacılık düzenlemelerini yapan başlıca kurumdur.

Somali'deki bankacılık sektörünün düzenlenmesinde başlıca rol oynayan kurum Somali Merkez Bankasıdır. Somali Merkez Bankası, 1960'larda kurulduktan sonra çeşitli dönemlerde faaliyetlerini askıya almış ve iç çatışmalar nedeniyle uzun süre fiili olarak çalışmamıştır. Ancak, son yıllarda banka yeniden yapılandırılmaya başlanmış ve faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır.

Somali Merkez Bankası'nın başlıca görevleri;

- Ülkenin para arzını kontrol etmek, enflasyonu düzenlemek ve ekonomik istikrarı sağlamak.
- Bankaların faaliyetlerini denetlemek ve bankacılık sisteminin sağlıklı işlemesi için yasal çerçeve oluşturmak.
- Yabancı para birimlerinin ticaretini düzenlemek ve ülkenin döviz rezervlerini yönetmek.

Somali Merkez Bankası, bankaların lisans alması, faaliyet göstermesi ve müşteri hesaplarının korunması gibi bankacılık sektörüne ilişkin düzenlemeleri yapmaktadır.

Somali'deki bankacılık mevzuatının temel unsurları, bankaların yasal çerçevede faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla belirli düzenlemeleri içerir. Ancak, bu mevzuatlar genellikle tam anlamıyla yerleşmiş değildir ve uygulamada zorluklar yaşanabilmektedir.

Somali'de bankacılık faaliyetlerine başlamak isteyen kuruluşların Somali Merkez Bankası'ndan lisans alması gerekmektedir. Bankaların faaliyet göstermesi için Bankaların yeterli bir kuruluş sermayesine sahip olmaları gerekmektedir. Ancak, sermaye miktarı konusunda belirli bir alt sınır yoktur, bu da bankaların sermaye yapısını zayıf tutabilmektedir. Ayrıca, banka kuruluşunun yasal olarak uygunluk göstermesi, müşteri güvenliği ve ekonomik denetimler açısından onay alması gerekmektedir.

Somali Merkez Bankası, ülke bankalarını denetleyerek, yasal düzenlemelere uygunluklarını ve finansal istikrarı sağlamayı hedefler. Bankalar tarafından;

- Yıllık finansal raporlar, bilançolar ve gelir tabloları belirli bir formatta düzenlenmelidir,
- Kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskleri yönetmek için uygun mekanizmalar geliştirilmelidir.

Somali'de faaliyet gösteren bankalar, genellikle ticari bankacılık, yatırım bankacılığı ve mikrofinans bankacılığı gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

- Bireysel ve kurumsal müşteriler için çeşitli mevduat hesapları sunulmaktadır.
- Kredi ve finansman hizmetleri sağlanmaktadır.
- Çeşitli ödeme sistemleri ve havale hizmetleri sunularak, iç ve dış finansal işlemler kolaylaştırılmaktadır.
- Yatırımcılar için çeşitli yatırım seçenekleri ve portföy yönetimi hizmetleri sunulmaktadır.

Somali, dijital bankacılık ve mobil bankacılık konusunda hızlı bir gelişim göstermektedir. Somali'deki bazı bankalar ve finansal kuruluşlar, dijital platformlar ve mobil telefonlar aracılığıyla finansal hizmetler sunmaktadır;

- Mobil Ödemeler: Birçok Somali vatandaşı, mobil telefonları aracılığıyla para transferi yapmaktadır. Özellikle mobile money uygulamaları oldukça popüler olup, halkın bankacılık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmaktadır.
- Dijital Bankacılık: İnternet bankacılığı ve dijital ödeme sistemleri, Somali'deki şehirlerde hızla yayılmaktadır.

Somali'deki bankacılık sektörü, bir dizi zorlukla karşı karşıyadır;

- Güvenlik Sorunları: Ülkedeki çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık, bankacılık faaliyetlerini etkileyebilmektedir.
- Düşük Banka Penetrasyonu: Bankacılık hizmetlerinin yaygınlığı, özellikle kırsal alanlarda sınırlıdır.
- Altyapı Eksiklikleri: Dijital bankacılığın gelişmesine rağmen, internet altyapısı ve finansal altyapı bazı bölgelerde yetersiz kalabilmektedir.
- Yasal Düzenlemeler: Bankacılık sektöründeki düzenlemeler tam anlamıyla yerleşmiş değildir ve bazı bankalar yasal çerçevede faaliyet göstermekte zorluklar yaşayabilmektedir.

➤ **Vizeler (Çalışma, oturma izinleri, geçici çalışma vizesi, başvuru merci gibi bilgiler)**

Yabancıların Somali'de çalışabilmesi için çalışma vizesi alması gerekmektedir. Çalışma vizesi için gereken belgeler;

- Pasaportun en az 6 ay geçerliliği olmalıdır.
- İşveren tarafından sağlanan ve kişinin belirli bir işte çalışacağını belirten iş teklifi mektubu,
- Çalışma vizesi başvuru formunun doldurulması,
- Biyometrik fotoğraf,
- Eğitim, mesleki yetkinlikler ve deneyim belgeleri,
- Bazı durumlarda sağlık raporu talep edilmektedir.

Çalışma vizesi için başvurular Somali Konsoloslukları veya Somali Büyükelçilikleri aracılığıyla yapılabilmektedir.

Geçici çalışma vizesi, özellikle kısa süreli projelerde yer alacak kişiler için, genellikle bir yıl süreyle geçerli olup uzatılabilmektedir.

Yabancı çalışanlar için çalışma izni genellikle çalışma vizesiyle birlikte verilir ve işverenin desteğiyle yenilenebilmektedir.

Somali'de uzun süreli kalış yapmak isteyen yabancı vatandaşların oturma izni alması gerekmektedir. Somali'de uzun süreli oturma izni almak isteyen yabancıların bir işte çalışması ya da eğitim görmesi gerekmektedir. Çalışma izniyle birlikte oturma izni başvurusu da yapılabilmektedir. Somali'de belirli bir süre ikamet ettikten sonra oturma izni almak mümkündür. Bu süre, genellikle 1-3 yıl arasında değişebilmektedir. Somali'ye çalışma, eğitim veya başka bir sebeple gelen yabancıların aile üyeleri de oturma izni alabilmekte aile birleşimi kapsamında başvuru yapılabilmektedir. Oturum izni için Somali Göçmenlik Dairesi yetkilidir.

Somali'de geçici vize ve diğer vizeler;

- Turistik amaçlarla gelen yabancıların 30-90 gün süreli turist vizesi almaları gerekmektedir.
- Transit geçiş için transit vizesi alınması gerekir.
- İş/ticaret amaçlı yabancıların iş vizesi alması gerekmektedir.
- Eğitim görmek isteyen yabancı öğrenciler için öğrenci vizesi gerekmektedir.

Vize başvuruları genellikle Somali Konsoloslukları, Somali Büyükelçilikleri veya Somali Göçmenlik Dairesi tarafından işleme alınabilmektedir. Başvurular genellikle birkaç hafta sürebilir, ancak başvuru türüne göre süreç değişiklik gösterebilmektedir.

Selahattin Batur

Mogadişu Ticaret Müşaviri